Yoon Cultural Foundation

پښتو لیکنی سمون

Ketabton.com

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ليکنی سمون

(د پوهندوی علمي رتبې لپاره)

ليکوال

محمد اسمعيل يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	پښتو لیکنی سمون
لیکوال:	محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
چاپکال:	۱۳۸۷ل کال
د لیکوال	
پرله پسې نومره:	(۳۰)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۳۰)
کمپوزر:	ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي چاپ سريزه

دا اثر مې له نن څخه يو کال دمخه (۱۳۸٦ل کال) په وروستيو کې بشپړ کړی و، ژوري هئيت زما د ترفيع لپاره ومانه، خو ما هغه وخت ځکه چاپ نه کړ، چې غوښتل مې تر علمي ترفيع وروسته يې يو ځل بيا وگورم او زياتونې په کې وکړم او هم يې ځينو ليکوالو ملگرو ته د کره والي لپاره وړاندې کړم. د تېرو کلونو په بهير کې که څه هم له گڼو بوختياوو سره مخامخ وم، خو د دې تېر يو يونيم کال په بهير کې مې خپلو کلتوري کارونو ته تر هرڅه زياته توجه وکړه. دا اثر مې يو ځل بيا وکوت او ځينو ليکوالو ملگرو ته مې د کتنې او کره کولو لپاره ورکړ، دا دی تر بيا کتنې او سمون وروسته يې د قدرمنو لوستونکو مخې ته ږدم، پوره باور دی چې تر چاپ وروسته به مو قدرمن لوستونکي لا کره والي ته وهڅوي او د وخت په تېرېدو سره به دا بهير د پښتو ليکدود د لا سمون سبب شي.

د همدې بهير د لا برې په هيله
محمد اسمعيل يون
۱۳۸۷ل کال د کب ۲۵مه نېټه
ارگ، د جمهوري رياست مانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

((پښتو ليکنۍ سمون))

يوه په زړه پورې هڅه

د يوې ژبې د ليکدود سمون او د هغه د اصلاحي بهير ارزونه د ژبې په پرمختګ کې کارنده ونډه لري. له نېکه مرغه پښتو ليکدود وخت پر وخت د زيات کره والي پر لوري ګامونه اخلي. د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانګې استاد ښاغلي پوهنمل محمد اسمعيل يون يوې ډېرې ښې او ضروري موضوع ته پام شوی او د خپلې علمي تر فېع (پوهندوی رتبې) لپاره يې داسې يوه موضوع (پښتو ليکنۍ سمون) ټاکلې، چې ارزښت اوضرورت يې ډېر زيات دی. اوس چې زموږ په هېواد کې رسنۍ ډېرې زياتې شوي، نو د ليکدود د يو والي او سمون په برخه کې هره نوې علمي هڅه بې له شکه چې ډېره ګټوره تماميږي. ځکه که چاپي، تصويري او نورې رسنۍ پر خپل وخت له ښه، کره، پوره او معياري ليکدود څخه کار وا نه خلي، نو ډېرې ژبنۍ ګډوډۍ او تېروتنې را منځته کېدلای شي. اکثره ګډوډي موږ د يوه ښه معياري ليکدود په مرسته له منځه وړلای شو. پوهنمل محمد اسمعيل يون همدغه ضرورت ته متوجه شوی او داسې يو علمي اثر يې دا دی رامنځته کړی، چې زموږ د ليکدودي ستونزو ډېرو برخو ته ځواب ويلای شي. په دې اثر کې د اختلافي کلمو د سمون تاريخي بهير هم په ګوته شوی او دنويو اختلافي کلمو د سمې ليکنې معيارونه هم په ګوته شوي دي، د علمي ستونزو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حل لپاره د پښتو غږيزې الفبې چارټ هم راوړل شوی او د نورو نومونو د يو والي او سمې ليکنې لپاره هم ښه وړانديزونه شوي دي. د پښتو د انشايي سمون لپاره يې ليکنښې او پښتو سربلونه او اوستربلونه هم په تفصيل سره بيان کړي دي.

زه په داسې حال کې چې د پښتو ليکني سمون په بهير کې دا اثر يوه ښه په زړه پورې زياتونه ګڼم او د (پوهندوی) علمي ترفيع لپاره يې پوره او مناسب ګڼم، دې سره هيله لرم، چې د ژبو او ادبياتو پوهنځي پښتو څانګه کې د يوه درسي يا مرستندوی درسي کتاب په توګه هم ورڅخه ګټه واخيستل شي. دغه راز له ښاغلي يون څخه هيله کوم، چې د کتاب د ژر چاپ لپاره هم هڅې وکړي او تر چاپ د مخه د لوستونکو د معلوماتو د لا زياتوالي لپاره نورې بېلګې هم په کې راوړي او نورې هغه اختلافي کلمې هم وپلټي، چې لا اوس هم په ليکنۍ برخه کې په کې توپيرونه تر سترګو کېږي. زه يو ځل بيا ښاغلي پوهنمل محمداسمعيل يون ته د (پوهندوی) علمي رتبې لپاره د دې اثر د ليکلو له امله تبريکي وايم او له اړوندو مقامونو څخه هيله کوم، چې (د پښتو ليکنې سمون) د ليکنې له امله نوموړي ته د (پوهندوی) علمي رتبه منظوره کړي.

د پښتو ليکني سمون د پراختيا او د پښتو ليکدود د لا کره والي او بشپړ يو والي په هيله.

په درنښت

پوهنوال محمد صابر خوېشکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

د پښتو لیکنې سمون ضرورت

په دې کې هېڅ شک نه شته، چې لیک تر ژبې ډېر وروسته را منځته شوی، جوړ شوی او په اصطلاح اختراع شوی دی. پوهان په دې نظر دي، چې لیک د بشري ژوند د پرمختګ مهمه وسیله او د بشر ستره لاسته راوړنه ده. ژبپوهانو لیک د ژبې مادي استر او یا هم انځوریز شکل ګڼلی دی. د نړۍ په پوهانو کې خوشالخان هغه ستر عالم دی، چې تر هرچا زیات د لیک ارزښت ته ځیر شوی دی. د خوشالخان په نظر که لیک نه وای د دنیا دا دومره علمونه او کتابونه به نه وو. خوشال په خپل مشهور سیاسي، روزنیز اوټولنیز اثر (دستارنامه) کې: علم د وحشي اسپ په شان بللی او خط یې د قیضې په شان، چې وحشي اسپ پرې رامولای شي، هغه خط دریم هنر ګڼي، چې کسب او کمال پرې حاصلېږي. خوشال وایي: ((علم او خط سره لازم او ملزوم دي، علم په مثال وحشي دی، خط لکه کمند چې وحشي پرې قید شي، دا هومره کتابونه به نه وو که خط نه وی، په حساب په کتاب په سیاق به څوک پوهېدل که خط نه وی، د جهان کار سره ټول په خط دی، لوی هنر دی، منزلت، مرتبت یې هم ډېر دی، قدر قیمت یې تر حساب تېر دی. که یې دولتمند زده کا زېب و زینت دی، که یې درویش زده کا د درویش دولت دی...)) [1] خوشال

---

(۱) دستار نامه، خوشال خان خټک، پښتو ټولنه، کابل ۱۳۴۵ کال چاپ ، ۱۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم په ساده مثالونو کې د لیک ارزښت او اړتیا بیان کړي، خو د مانا او محتوا د ژوروالي له مخې یې د لیک ارزښت په ښه ډول څرګند کړی دی. د نړۍ ګڼو ژبپوهانو د لیک بېلابېل تعریفونه کړي، خو کوم قوت چې د خوشال په تعریف کې شته، په نورو تعریفونو کې په دې کچه نه لیدل کېږي. د خوشال د تعریف له مخې د علم زېرمه او پانګه د لیک نتیجه ده. رښتیا هم که چېرې بشر لیک نه وای رامنځته کړی، نو بل پښت او راتلونکو نسلونو ته یې د تجربو او پوهې انتقال ناشونی و. د سړي علم خو د فولکور او ګړني ادب په شان هم نه دی، چې خوله په خوله او نسل په نسل یو بل ته انتقال شي. د فوکلور د لېږد مهم لامل دا دی چې هلته هنري قوت او تخیل ورسره ملګری وي او له کوم فشار پرته د خوند په زور انتقالېږي، په علم کې که څه هم زیاته ګټه متصوره ده، خو د خوند او لذت کچه په کې ډېره کمه ده. په حقیقت کې د نړۍ د تفکر او تخیل د تجربو یو اوږد زنځیر اوتسلسل (ګړني ادبیات) هم وروسته د همدې لیک په واسطه د مرګ له حتمي ګواښ څخه ژغورل شوي دي. پیداګوژستان (ښوونپوهان) په دې نظر دي، چې د علم زېرمه د الفاظو په پانګه کې نغښتې ده، یا په بله وینا د الفاظو کثرت د مانا پر ډېروالي دلالت کوي. د انسان په ژبه کې د الفاظو او کلمو د زېرمې او زیاتوالي ظرفیت هغه وخت زیات شو، چې ژبه د لیک په واسطه د زېرمه کېدو او خوندیتوب جوګه شوه. د لیک په واسطه نه یوازې دا چې پخوانۍ پانګه خوندي شوه، بلکې د دې پانګې د زیاتونې او غځونې اسانتیاوې هم برابرې شوې، ژبه د هوا له څپو څخه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه مقيد او منسجم انتظام لوښي ته ولوېده او د انسان د اړتيـاوو د خړوب لپاره يې د غځونې قابليت پيدا کړ، خو ليک هم، داسـې نه دی، چې پر يوه ورځ رامنځته، پيدا او غنـي شـو، ليـک هـم د ژوند اوږده کلونه او مزلونه وهلي دي. د نړۍ ګڼ شمېر ژبـې د څو بېلابېلو او يا هم د مختلفو ليکـدودونو او ليکبڼـو تـر پړاوونـو تېرې شوې دي.

پښتو ليک يا ليکدود د (ميخي)، (ارامي)، (خروشتي) او (يونـاني) ليکدودونو او يا ليکبڼو پړاوونه تېر کړي او تر اسـلام وروسـته يـې عربي ليکبڼه خپله کړې ده. معمـول عربـي ليـک يـا الفبـې چـې ټول(۲۸) بېلابېل توري لري، د دې جوګه نه ده، چې ټـول پښتـو غږونه راونغاړي، يانې پښتو غږونه زيات او د عربي ليکـدود تـوري (شکلونه) کم دي، د همدې کمښت د پوره کولو او د پښتو غږونو د سمې افادې لپاره پر پښتو (يا ګانو) سربېره اته داسې نور تـوري پر بېلابېلو وختونو د دې ژبې له (الفبې) سره يو ځای شوي، چـې تر ډېره حده يې د پښتو اوازونو د افادې چاره اسانه کـړې ده. له هغه وخته چې پښتو په عربي ليکبڼې ليکل شوې، نو وخـت پـر وخت په کې بدلون راغلی دی. ويل کېږي چې په پښـتو ليکـدود کې لومړني بدلونونه د سلطان محمود غزنـوي زمـانې پـورې اړه پيدا کوي، تر هغه وروسته پيرروښـان د پښـتو غږونـو لپـاره ځينـې شکلونه وضع کړي، وروسته بيا خوشالخان د ((زنځيـري)) ليکـدود په نامه يو بل ليکدود جوړ کړی، چې د ده خپل او دده د کورنۍ ځينې اثار پرې ليکل شوي دي. د غازي امان الله خان د واکمنۍ پر مهال د (پښتو مرکې) له خـوا هـم د ليکـدود د سـمون پـه اړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې هڅې شوي، تر هغه وروسته په کندهار کې (ادبي انجمن) او بيا په کابل کې (پښتو ټولنې) د ليکدود د سمون په برخه کې خپلې هلې ځلې کړي او دا هڅې ان د باره ګلی تر علمي سيمناره غځېدلې دي. خو بيا هم پښتو اوسنۍ کارېدونکې الفبې د دې جوګه نه ده، چې د پښتو غږونو بشپړه استازي يا څرګندونه وکړي، له همدې امله لا هم د دې اړتيا شته، چې په پښتو الفبې کې پوره پوره سمون راشي. د الفبې يا تورو سمون د دې زمينه برابروي، چې د يوې ژبې ليکنۍ متن سم شي. د يوې ژبې په ليکني سمون سره ورو ورو يوه ژبه له بېلابېلو يا مختلفو ګړدودونو او لهجو څخه راوځي، يوه واحده بڼه خپلوي او د يوې ژبې ليک لوست ورسره پوره پوره اسانېږي. ژبپوهان په دې نظر دي، چې د يوې ژبې د معياري کولو او يووالي لپاره تر ټولو غوره لاره همدا ده، چې ليکدود سره يو شي. د افغانستان نوميالی ژبپوه استاد زيار وايي، چې ژبه د وګړو په خولو کې ده او خولې په لکونو څه چې په ميلونونو دي، نو موږ نه شو کولای ژبه د چا په خوله کې سمه کړو، خو ليک يو واحد سيستم دی، که ليک سم شي، نو خولې هم ليک تعقيبوي، په دې ډول د وخت په تېرېدو سره خولې او ليک سره سمون خوري. د دې اثر (پښتو ليکنی سمون) د ليکلو ضرورت هم دا و چې پورتني مجبوريتونه او ضرورتونه تر يوه حده پوره کړي او زموږ ژبه له ګړدوديزې او ليکدوديزې انارشۍ څخه وژغورل شي، دې کار سره به د ژبې د وينا سيستم سم تلفظ او د مانا په پوره انتقال کې به اسانتياوې را منځته شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې اثر په ليکلو کې هڅه شوې هغه ستونزې تر يوه حده اوارې شي، چې اوس په پښتو ليکنۍ بڼه کې تر سترګو کېږي. په دې اثر کې د ځينو ګرامري تېروتنو د مخنيوي لپاره معمولو ګرامري تېروتنو او دهغو سمې بڼې ته هم اشاره شوې، دا اثر اساساً کوم ګرامري لارښود نه دی، خو دې سره سره بيا هم هغه خپلواکې او ناخپلواکې کلمې چې اوس په ناخبرۍ او ناپوهاوي کې د پښتو ګرامر د اساسي قاعدو خلاف په دوديز ډول ناسمې ليکل کېږي، د هغو سمې کارونې لارو چارو ته هم په کې ګوته نيول شوې ده. يو شمېر اختلافي کلمې او د هغو سمې بڼې ته هم نغوته شوې ده. په بنسټيز ډول د دې اثر له ليکلو څخه زما غټ هدف دا و، چې د پښتو ليکني سمون په بهير کې خپله ونډه واخلم، د ښوونځي زده کوونکو او د پوهنتون محصلينو ته په پښتو ليکنۍ برخه کې تر خپله وسه اسانتياوې رامنځته کړم او هم هغو نا پښتنو پښتو زده کوونکو او بهرنيانو ته، چې د ليک له لارې د پښتو ژبې د زده کړې لېوال او مينوال دي، لاره سيده کړم. يادونه کوم چې په پښتو ليکنۍ برخه کې نه دا لومړنی اثر دی او نه هم وروستی؛ تر هغه وخته د دې لړۍ غځول په کار دي، چې پښتو ليک د پښتو ژبې د افادې ټولې خواوې انځور او ټولې اړتياوې خروب کړي.

په مينه او درناوي

محمد اسمعيل يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

پښتو غږونه او توري

الف- غږونه: د ګړنۍ ژبې بنسټ غږونه او د لیکنۍ ژبې بنسټ توري جوړوي. طبیعي خبره ده، چې غږونه د انسان له ژوندانه سره سم رامنځته شوي دي. د غږ پوهنې یا فونولوژۍ علم له مخې ((غږ یا اواز د ژبې تر ټولو کوچنی غږیز توک یا عنصر ته ویل کېږي، چې په خپله په ځانګړې توګه کومه مانا نه لري، خو له ترکیب او یوځای کېدو څخه یې مانا لرونکې کلمې جوړېږي او هم په کلمو کې د مانا د توپیر سبب ګرځي.)) [1]

په حقیقت کې غږ د ژبې بنسټ دی؛ که غږ نه وي ګړنۍ ژبه نه شته او چې ګړنۍ ژبه نه وي نو لیکنۍ ژبه هم نه شته. لیک د ژبې مادي استرګنل کېږي، غږ په غوږونو اورېدل کېږي، خو په سترګو نه لیدل کېږي، خو کله چې د تورو یا لیک په چوکاټ کې قید شي، نو د سترګو د لیدو او فزیکي شتوالي جوګه شي. غږونه هم

[1] غږ پوهنه او ویپپوهنه، بخت میر وزیری، کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځی، د نا پښتو څانګو لپاره، ۱۳۸۴ ل کال، ۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل خپل ډولونه لري، د نړۍ په زياتو ژبو کې غږونه معمولاً د دوديز وېش له مخې پر دوو ډولونو وېشي؛ خپلواک او نا خپلواک يا واول او کانسونينټ چې غږن او بې غږه اوازونه هم ورته وايي. سربېره پر دې غږونه د خولې او وتونځي (مخرج) او لفظي غږو له مخې پر ژبغاښيزو ، پزيزو، تالويزو، شونډيزو او نورو ډولونو هم وېشل کېږي. پښتو ګرامر پوهانو او ژبپوهانو د خپل دوديز تعريف له مخې پښتو غږونه پر څلورو ډولونو وېشلي دي. دا وېش يې په خوله کې د غږ د توليد د څرنګوالي له مخې کړی دی يانې دا چې يو غږ د توليد په بهير کې د ساهوا جريان له خنډ او ځنډ سره مخامخوي که نه؟

د همدې دوديز وېش له مخې په پښتو کې د غږونو د وېش دا ډلبندي په دې ډول ده:

۱- خپلواک، غږن يا واول غږونه: هغو غږونو ته ويل کېږي، چې له خولې څخه د راوتو پر مهال يې دغږيزو غږو ترمنځ ټکر رامنځته نه شي، يانې دا چې: هر هغه اواز چې يوځل له کوم خنډ او بندښت پرته له خولې څخه راوځي، هغه ته خپلواک، غږن يا واول غږ ويل کېږي.

په پښتو کې دغه لاندې غږونه په خپلواکو غږونو کې شمېري:

۱- الف: ا (ā)

۲- ګرده (هې) يا زور (ه) (a)

۳- زورکی (ه) د باړګۍ د سيمينار د پرېکړې له مخې يې بڼه داده: (ۀ) (ə)

۴- اوږده يا ښځينه (ې)

۵- څرګنده يا لنډه (ي) (i)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- اوږد یا په دودیزه نومونه مجهول واو (و = o)
۷- لنډ یا څرګند واو (و = u)

خو پوهاند صدیق الله رښتین په پښتو کې د (واونو) شمېر (څلور) ګڼلی او ځینو نورو پوهانو بیا الف په دوه ډوله ګڼلی، نو که دا نظریه هم ورسره ومنل شي، د پښتو واولونو شمېر به لسو ته پورته شي، خو په دودیزو وېشنو کې پښتو واولونه، چې په تورو، انځورونو یا ګرافیمونو افاده کېږي، همدا اوه (۷) توریز وېش ډېر معمول دی.

البته په پورتني وېش کې هم، چې واولونه (۷) ګڼل شوي، د پښتو ژبې لپاره اوسنی کارېدونکی عربي لیکدود دهغو د افادې لپاره (۷) بېلابېل ګرافمیونه نه لري. دا (۷) بېلابېل غږونه په عربي –پښتو لیکدود کې په (ا، ه، ې، و، ي) انځورونو افاده کېږي، البته که د زورکي (ə) لپاره د باړه ګلۍ وړاندیز (ځ) ومنل شي نو د اوو (۷) غږونو د تمثیل لپاره به (۶) شکلونه ولرو.

خو بیا به هم د (u او o) دوو خپلواکو غږونو د تمثیل لپاره یوازې یوه بڼه (و) لرو.

ژبپوهان دواولو په اړه دا خبره هم کوي، چې د نورو غږونو په تلفظ او افاده کې دا غږونه اساسي نقش لري، که چېرې دا غږونه نه وي، هغه نور غږونه اصلاً حرکت نه شي کولای. همدا غږونه د څپې یا سېلاب زړی هم جوړوي او په هره څپه کې د یوه خپلواک غږ شتون حتمي دی او له واول پرته څپه هڅو جوړېدی نه شي. څپه بیا د ګړنۍ ژبې انکشافي شکل دی، کېدی شي، ماناواله وي او یا هم مانا ور نه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- نا خپلواک، ناغږن یا کانسونینټ غږونه: نا خپلواک اوازونه یا غږونه هماغه دي، چې له خولې څخه د راوتو پرمهال د هوا جریان بندوي او غږیز غړي یو بل سره نښلي، یانې دا چې لکه د واول په شان له کوم خنډ پرته له خولې څخه نه راوځي. ناخپلواکو غږونو ته چوپ (کانسونینټ) غږونه هم وايي: په پښتو کې نا خپلواک غږونه د دې لاندې شکلونو په واسطه انځورېږي:

۱- ب ، ۲- پ، ۳- ت، ۴- ټ ، ۵- ج، ٦- چ، ۷- څ، ۸- ځ، ۹- خ، ۱۰- د، ۱۱- ډ، ۱۲- ر، ۱۳- ړ، ۱۴- ز، ۱۵- ژ، ۱٦- ږ، ۱۷- س، ۱۸- ش، ۱۹- ښ، ۲۰- غ، ۲۱- ک، ۲۲- ګ ۲۳- ل، ۲۴- م، ۲۵- ن، ۲٦- ڼ، ۲۷- هـ

پوهاند صدیق الله رښتین د پښتو ناخپلواکو غږونو او یا هم تورو شمېر (۲٦) ګڼلی[1] سربېره پر نوموړو غږونو او یا هم تورو په پښتو کې لس داسې عربي غږونه یا توري هم کارول کېږي، چې اصلي ریښه او جوړښت یې عربي دی، یانې په هره کلمه کې چې دا غږونه یا توري و کارېږي، هغه به عربي وي، پښتو به نه وي. د یادونې وړ ده، چې پښتو ژبه کې د دې غږونو او تورو سم تلفظ څه ناڅه مشکل دی، نو ځکه خو یې د تلفظ پر وخت زیاتره انډولونه کارول کېږي، یانې په خپله ژبه کې هغه ته ورته اوازونه ، د بېلګې په توګه: (ص) د (س) په تلفظ، (ث) د (څ) یا (س) په تلفظ (ف) د (پ)، (ذ) د (ز) او (ځ) په تلفظ او همداسې نور دراخله. هغه اوازونه یا توري، چې له عربي کلمو سره یو ځای

---

(۱) پښتو ګرامر (ژب ښودنه)، صدیق الله رښتین، خاور خپرندویه ټولنه، ۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ته راغلي او اوس يې په پښتو ګړنۍ او ليکنۍ ژبه کې کارونه يو ضرورت او دود دی، دادي:

(ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ف، ق، ع)

د يادونې وړه ده، چې دا پورتني اوازونه او توري هېڅکله هم په نږه پښتو کلمو کې نه راځي. په ټوليز ډول د عربي غږونو په ګډون په پښتو کې اوس (۳۷) ناخپلواک غږونه او د هغو ګرافيمونه يا توري کارول کېږي.

خو پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار د ټولو پښتو غږونو يا تورو شمېر (۳۷) ګڼلی او که چېرې د عربي دا لس نږه توري يا غږونه ورسره يوځای شي، نو شمېر به يې (۴۷) تورو ته ورسېږي. که غبرګغږونه او سيمې واولونه پرې سرباری شي، نو خبره يو کم شپېتو غږونو ته رسېږي او که د ځينو لهجو واولونه هم په پام کې ونيسو، نو خبره تر شپېتو هم پورته کېږي.

۳- نيمه خپلواک يا سيمې واول غږونه: د ژبپوهنې د دوديزو تعريفونو او وېش په لړ کې د نيمه خپلواکو غږونو يا سيمې واول موضوع هم د يادونې وړ ده. سره له دې چې يو شمېر اوسني ژبپوهان، سيمې واول ګرد سره مني نه او وايي چې اوازونه يا واول دي يا کانسوننټ او نيمه واول کومه مانا نه ورکوي، ځکه واول يو څپه جوړوي او دلته هم يوه څپه يا سېلاب وي يانې په هر څه کې چې اوس د سيمې واول په نامه توري وي، هلته واول هم ورسره وي او له واول پرته سيمي واول د کانسوننټ په شان حرکت نه شي کولای، نو ځکه بايد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانسونینټ کې وشمېرل شي. خو د نویو ژبپوهانو له دلایلو سره سره بیا هم د سیمې واول اصطلاح تراوسه له دووه غورځېدلې نه ده. دودیز ژبپوهان په پښتو کې دغه لاندې اوازونه سیمې واول ګڼي.

۱- y= ی ، لکه یلبند، yelband ، yawāze

۲- w= و لکه ګل gwəl ، درواغ dərwagh

د یادونې وړ ده، چې په پښتو لیکدود کې ددې دوو غږونو یا سیمې واولونو د افادې لپاره ځانګړی ګرافیم نه شته؛ په دې لیکدود کې د دې اوازونو د تمثیل لپاره د (و) او (ی) له بنې کار اخیستل کېږي. خو په پښتو فونیمیکه الفبا کې یې ورته (y او w) بڼه غوره کړې ده.

۴- غبرګغږونه یا دیفتونګونه: د غږونو په دودیز وېش کې یوه کټګوري هم د غبرګغږونو ده، غبرګغږونه یا دیفتونګونه هغو اوازونو ته ویل کېږي، چې له یوه واول او یوه سیمې واول یا نیمه واول څخه رغېدلي وي. دیفتونګونه هم لکه د واول په شان له کوم ځنډ پرته په یوځایي ډول له خولې څخه راوځي، خو په دې توپیر چې تر واولونو درانه ویل او ښکاره کېږي، چې د واول ترڅنګ ورسره یو بل غږ هم ملګرتیا کوي، ځینې اوسني ژبپوهان د سیمې واول په شان د دیفتونګ له تعریف او جلا کټګورۍ سره هم موافق نه دي او ټول اوازونه یوازې پر دوو کټګوریو یا ډلبندیو (واول) او (کانسوننټ) وېشي.

دغبرګغږ له دودیز تعریف سره سم پښتو غبرګغږونه دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- **ای** (āy) **لکه پای** pāy، **چای** čāy
۲- **ی** (ay) **لکه زمری** zmaray ، **زلمی** zalmay
۳- **ۍ** (əy) **لکه ځولۍ** ĵoləy، **ډوډۍ** (ḍoḍəy)
۴- **وی** (uy) **لکه خوی** xuy ، **بوی** buy
۵- **وی** (oy) **زوی** zoy ، **لوی** loy
٦- **او** (**āw**)**کړاو** karạ̄w ، **پړاو** parạ̄w
۷- **او** (aw) **لو** (law) ، **پلو** (palaw)
۸- **و** (əw) **لکه کټو** (katəw) **بګو** (bagəw)
۹- **یو** (iw) **تریو** triw **یو** (iw)
۱۰- **یو** (ew) **دیو** dew

په پښتو کې غبرګغږونه همدا دي، چې پورته مو ورته اشاره وکړه، د وروستیو دریو (ew,iw,əw) کارونه یې ډېره کمه ده او یوازې د ګوتو په شمار استعمال ځایونه لري. دغه راز په پښتو لیکدود کې د (۴، ۵) ګڼې (oy ،uy) او (٦، ۷) ګڼې (aw,āw) توپیرونه او د (۸) ګڼې (əw) سمه لیکنه مشکله ده، د (۹-۱۰) ګڼې (ew ، iw) سمه انځورونه که څه هم مشکله نه ده، خو په اوسني دودیز استعمال کې یې څوک ډېر خیال نه ساتي. اوس نو که موږ دیفتونګونه هم د جلا اوازونو په توګه محاسبه کړو او د عربي نره غږونو یا تورو په ګډون یې له پښتو غږونو سره یو ځای کړو او هم په ځینو ګړدودونو کې ځینې نور کارېدونکي واولونه هم پرې زیات کړو، نو په پښتو کې به د اوسنیو کارېدونکو غږونو شمېر تر (یو کم شپېتو) بېلابېلو غږونو واوړي. د دې شمېر غږونو په شتوالي سره به پښتو ژبه د ژبو په هندو اروپایي کورنۍ، په تېره بیا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ختیزو اریایي ژبو کې هغه ژبه وي، چې د اوازونو لمن یې تر ټولو زیاته پراخه ده.

ب- توری، حرف، انځور، شکل یا ګرافیم: د یوه غږ لیکـل شوي شکل یا بڼې ته وایي، یا په بله وینـا د لیـد وړ هغـه رسـم یـا انځور دی، چې د یوه اواز ښکارندویي کوي. زموږ په ګړنۍ ژبه یا اصطلاحاتو کې اکثره وخت خلک د اواز او توري (حرف) توپیر نه کوي، دواړه په یوه مانا کاروي، سره له دې چې توري او اوازونـه په مترادفه مانا کارېږي، خو په حقیقت کې توري د اواز تـابع دي او د همغه اواز ښکارنـدویي کـوي، چـې دا تـوري ورتـه د نښـې (سمبول) په توګه غوره شوي دي. په نړۍ کې د ګڼو ژبو غږونه په ډېر کم تغییر سره اوښتي را اوښتي او یا یې هم خپل ځینې ژبنـي یا ګرامري خصلتونو لږ و ډېر تغییر کړی دی، خو داسې ډېرې ژبې شته چې لیکدود یا تورو یې سل په سلو کې بـدلون مونـدلی ، ان یوې ژبې څو ډوله توري یا په ټولیز ډول ابېځې (الفبې) درلـودلي دي. پښتو ژبه او تر څنګ یې ځینې نورې اریایي ژبې هـم د څـو لیکدودونو ((میخي، ارامي،خروشتي، یوناني))[1]تر بهیرونـو تېـرې شوي او اوس دا دی په عربي الفبې کې دنړدې نیمایي توپیر پـه زیاتوالي سره همدا الفبې کاروي، خو اوسنۍ کارېـدونکې ابېځـې په عام ډول د جوړښت له مخې د همدې عربي لیکدود د قاعدې مطابق حرکت کوي. عربي لیکدود او په هغه کې راغلـی زیـاتون

---

(۱) - د کوشاني دورې د ژبو څېړنه، محمد نبي صلاحي ، د علومو اکاډمي، ۱۳۸٦ ل کال، کابل، ۷۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم د پښتو غږونو بشپړه ښکارندویي نه شي کولای، له همدې امله نه یوازې پښتو، بلکې د نړۍ اکثره ژبې چې لیکدود یې د ژبو د ټولو غږونو او اړتیاوو انځورنه، نه شي کولای، د ځینو علمي ستونزو د حل او په ژبه کې د ځینو خاصو کلمو او غږونو د دقیق قید لپاره له یوې بلې ابېڅې څخه هم کار اخلي. دې ابېڅې ته د ژبپوهنې په نړیواله نوموونه کې (فونیمیکه) الفبې وایي، چې په پښتو کې یې موږ (غږیزه) ابېڅې بولو.

غږیزه الفبې د یوې ژبې په سلو کې (۹۹%) لفظي ستونزې اواروالای شي، خو هغه کلمې، چې د شکل او تلفظ له مخې سره ورته او مانـاوې یې بېلابېلې وي، دا ستونزه بیا هم نه شي حلولای، خو د کلمې د تلفظ په دقیق ثبت کې مرسته کوي. البته د دې ډول کلمو ستونزه یوه مانیزه ستونزه ده، نه لفظي او په لیکدود پورې اړه نه لري. دغه راز په پښتو کې (دخج یا فشار) ستونزه هم د یادونې وړ ده. کله چې فشار د یوې کلمې په لر او بر کې راشي، د کلمې مانا اړوي، دا ستونزه هم په غږیزې الفبې نه شي حلېدلای، البته دخج د یوې ځانګړې نښې (´) په واسطه کېدی شي، چې یوه کلمه په همغې مقصودې مانا تلفظ شي. لکه څنګه چې په عربي - پښتو لیکدود یا ابېڅې کې څه نا څه اختلافات او کمی شته، دغسې پښتو غږیزې الفبې کې هم د څو محدودو تورو د بنې په اړه د نظر یووالی نه شته، دلته به لومړی د پښتو ابېڅې دا دواړه بڼې (عربي پښتو لیکدود او پښتو فونیمیکه بڼه) راوړو او بیا به پر هغو څو محدودو تورو هم رڼا واچوو، چې لا تراوسه هم په یوه واحده بڼه نه کارېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- پښتو توري او د هغو نومونه:

په پښتو او بله هره ژبه کې توري يا حرفونه نه يـوازې د همغـې ژبې د غږونو استازي او ښکارندويي کوي، بلکې تـوري پـه خپلـه نومونه هم لري، چې له همغه اواز څخه ريښه او الهـام اخلـي، د پښتو تورو په ليکنۍ برخه کې تر ډېره حـده د نظريـو يـو والـی را منځته شوی، يوازې يو څو توري داسې دي، چې لا اوس هم تـر يوې زياتې بڼې لري او يا هم ټول يې په يـو ډول نـه کـاروي. دا چې هر توری په خپله په کوم نامه ياد شي، په دې کې هم د نظر توپير شته، خپله له پښتو (الفبې) څخه نيولې بيا د هغې تر بېلابېلو تورو پورې ، نومونه په واحده بڼه او شکل نه کارېږي.

د پښتو ليک د مجموعي تورو تر څنګ ((الفبې)) ته څـوک (الفبـا) او څوک هم (ابېڅې) وايي، دغسې يې توري هم در واخله ، دلتـه به لومړی د پوهنې وزارت پښتو الفبې سيستم ته نغوته وکړو، بيا بـه يوې هغې پښتو الفبې ته نغوته وکړو، چې په دوديز ډول پښتو کـې کارېږي او هر توری يې هم له عربي قاعدې سره سم پـه همغـو ورته نومونو يادېږي او بيـا بـه د هېـواد د نوميـالي ژبپـوه استاد پوهاند زيار له خوا هغې پښتو ابېڅې ته هم نغوته وکـړو، چـې پـه نومونو کې يې څه نا څه سمون او زياتون راوړی دی.

لومړی به د پوهنې وزارت له خوا کارېدونکې پښتو الفبـې راوړو، چې په پښتو تعليمي کتابونو کې کارېږي.

ا آ ب پ ت ټ ث ج

چ ح خ څ ځ د ډ ذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ر ړ ز ژ ږ س ش ښ
ص ض ط ظ ع غ ف ق
ک ګ ل م ن ڼ و هـ
ی ې ۍ ئ ي

د دې تورو لپاره له عربي قاعدې سره سم نومونه ايښودل شوي دي.

بله هغه پښتو دوديزه الفبې ده، چې په ځينو علمي مرکزونو کې کارېږي. د دې الفبې چارټ د ايشيا سافټ کمپنۍ استازي ښاغلي نور رحمن لېوال، چې د کمپيوټر د پروګرامونو متخصص دی، ګڼشمېر پښتو پروګرامونه يې جوړ کړي او ځينې کمپيوټري نومونه يې پښتو کړي، د ځينو نورو افغان ليکوالو په لارښوونه، مرسته او همکارۍ جوړ کړی دی.

د- پښتو الفبې

ا الف	ب بې	پ پې	ت تې
ټ ټې	ث ثې	ج جيم	ح حې
چ چې	څ څې	ځ ځې	خ خې
د دال	ډ ډال	ذ ذال	ر رې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړ ړې	ز زې	ژ ژې	ږ ږې
س سین	ش شین	ښ ښین	ص صاد
ض ضاد	ط طې	ظ ظې	ع عین
غ غین	ف فې	ق قاف	ک کاف
ګ ګاف	ل لام	م میم	ن نون
ڼ نوڼ	و (واو)	ه هې	ي څرګنده يې
ې اوږده يې	ۍ ښځینه يې	ئ کړواله يې	ی ے نرمه يې

پورتنۍ الفبې تقریباً متفقه ده او په ټوله پښتو کې له ځینو ځایونو پرته همدا الفبې کارېږي، اکثریت لیکوال همدا ښه کاروي. یوازې د(ګ) او (ے) په اړه د نظر اختلاف شته، ځینې پښتو ژبپوهان په دې نظر دي، چې د (ګ) پر ځای باید (ګ) وکارول شي، ځکه یو توري ته غړوندی ورکول هغه وخت په کارېږي، چې د تلفظ پر وخت ژبه هم ورسره په خوله کې را تاوه شي، لکه ځینې نور پښتو اوازونه یا توري (ډ، ړ، ڼ، ټ) خو په (ګ) کې دا حالت نه شته، نو ځکه یې غړوندي ته هم اړتیا نه شته. (ے) هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېره نه کارېږي ، يوازې په باره ګلې سيمينار کې يې د يوه بـديل په توګه د کارونې وړاندیز شوی و، خـو د تـورو پـه نومونـو کـې پوهاند ډاکتر مجاور احمد زيار د دې تر څنګ چې اکثـره همـدا دوديزه نومونه تائيدوي، د نور سمون اړتيا هم نه هېروي. هغه دا توري د يوه منظم سيستم لوښي ته اچوي، هغه الف ته (الف) (ه) ته (هې)، زور او فتحه وايـي، (ر) تـه (رې)، (ډ) تـه (ډې)، (ې) تـه (اوږده ې)، (ه= ə) (ته زورکی)، (ګ) ته (ګې) ، (غ) ته (غې)، (ي) ته (لنډه يې)، (ځ) ته (ځې)، (ج) ته (جې)، (ک) تـه (کـې) ، (ل) ته (لې) ، (م) ته (مې) ، (ن) تـه (نـې)، (ڼ) تـه (ڼـې) ، (س) تـه (سې) ، (ش) ته (شې) ، (ښ) ته (ښې)، (ى) ته زور والـه (ى) ، (ۍ) ته (زورکـي والـه ۍ) ، وايـي دغـه راز (o=و) تـه اوږد واو، (u=و) ته لنډ واو، (w=و) ته (بېواکـه واو) او (y=ی) تـه (بېواکـه ی) وايي.

سره له دې چې په ليکنۍ برخه کې لـه (ګ=ګ) پرتـه پـه نـوره برخه کې له پورتنۍ (الفبې) څخه د پوهاند زيـار (ابېڅـې) کـوم توپير نه لري، خو د تورو نومونې په برخه کـې خرګنـد تـوپير پـه کې ليدل کېږي. که د پوهاند زيار پورتنۍ طرحې ته سړی دقيـق شي، نو د ژبپوهنې د آرونو له مخې د تورو دا نومونه دقيقـه او د يوه منظم سيستم تابع ده. کـه همـدا نومونـه وکـارول شـي، زده کوونکو ته به د زده کړې پر مهال د يـو واحـد سيسـتم لـه برکتـه اسانتياوې را منځته شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هـ- پښتو غږيزه (فونيميکه) ابېڅې:

لکه څنګه چې د مخه مو يادونه وکړه؛ هـره ژبـه د خپلـو ځينـو غږونو لپاره، چې په خپله دوديزه ابېڅې کې ورته توري نـه لـري او همد راز د ځينو علمي مسايلو د ښې تشرېح او حل لپـاره لـه فونيميکي الفبې څخه هم کار اخلي، فونيميکه ابېڅې په واقعيت کې هغه علمي الفبې ده، چې د ژبې ډېرې ليکنۍ اړتياوې لـرې کولای شي. پښتو ژبپوهانو هم له نړيوالو معيارونو سره سم پښتـو ژبې لپاره فونيميکه ابېڅې جوړه کړې ده. دا ابېڅې که څـه هـم تر ډېره حده يوه ښه لري، خو بيا هم د ځينو تورو په ليکنـۍ ښـه کې يې توپير شته، دلته به موږ د پښتو فونيمکې الفبې ليکښې درته وړاندې کړو، چې د څو بېلابېلو پوهـانو لـه خـوا وړانـدې شـوې دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـومړی بـه هغـه فونيمکـه الفبـې وړانـدې کـړو، چـې ښـاغلي نوراحمد شاکر په خپل کتاب (ژبنۍ څېړنې) کې راوړې ده .

الف- کانسونېنټونه:

ب	b	پ	p
ت	t	د	d
ټ	ṭ	ډ	ḍ
ج	j	ر	r
چ	č	ړ	ṛ
څ	ts	ز	z
ځ	dz	ږ	ẓ
خ	x	ژ	ž
س	s	ل	l
ش	š	م	m
ښ	ṣ	ن	n
غ	ɡ̱	ڼ	ṇ
ک	k	هـ	h
ګ	g		

د پوهندوی نوراحمد شاکر په اثر کې د خاصو عربي تورو لپاره دا لاندې ليکښې غوره شوې دي:

ث s̱ ، ح ẖ، ذ z̲ ، ص ṣ ، ض ẕ ، ط ṯ ، ظ z̄ ، ع ? ، ف f ، او ق q.

د سيمې واول لپاره دا لاندې بڼې غوره شوې دي:

و (w): لکه په (کنډو = kandǻw) او (ولور= walwár) کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی (y) **لکه په** (**یخی**= yaxáy) **او** (**اګی**= agəy) **کې**.

پوهندوی شاکر په خپل کتاب کې پښتو واولونو او د هغوی خرنګوالي ته په دې ډول ګوته نیولې ده:

ب- واولونه: Vowels

و (o) : **لکه په** (**نور**= nor) **او** (**پور**= por) **کې**.

ُ (u) : **لکه په** (**پل** = pul) **او** (**سور**= sur) **کې**.

و (ū) : **لکه په** (**نورو**= nūru) **او** (**تورو**= tūru) **کې لومړي واوونه**.

ي (i) : **لکه په** (**ځیر**= dzir) **او** (**پیر**= pir) **کې**.

ي (í) : **لکه په** (**کیږي**= kiẓi) **کې لومړی** (**ي**)

ې (e) : **لکه په** (**ډېر**= der) **او** (**شمېر**= šmer) **کې**.

زورکی (ə) : **لکه په** (**زړه**= zṛa) **او** (**لېوه**= lewə) **کې**.

ا، یا زور (a) : **لکه په** (**اړخ**= aṛx) **او** (**سر**= sar) **کې**.

آ (ā) : **لکه په** (**کار**= kār) **او** (**آس** = ās) **کې**.[1]

ښېړنوال دوکتور عبدالحکیم هلالي په خپل اثر (د پښتو ژبې د فونیمیکې الفبې لاربښود) کې دا الفبې په مفصل ډول تشریح کړې ده. دا اثر پر ۱۳۵۵ل کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی. ښېړنوال دوکتور هلالي چې کومه فونیمیکه الفبې په خپل اثر کې راوړې هغه د پښتو ټولنې د هغه بحث او توافق نتیجه ده، چې دې لاندې پوهانو په کې ګډون کړی و:

---

[1] پوهندوی نوراحمدشاکر، ژبنۍ څېړنې، ۱۳۵۰ل کال، ۱۴-۱۵ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند عبدالحی حبیبي، پوهاند عبدالشکور رشاد، پوهاند محمدرحیم الهام، عبدالروف بېنوا، پوهاند دوکتور سیدبهاوالدین مجروح، څېړنوال محمدصدیق روهي، څېړندوی عبدالله خدمتگار، دوکتور مجاوراحمدزیار، څېړنوال دوکتور سیدالشاه پولاد، څېړنوال دوکتور دولت محمد لودین، عبدالجلیل وجدي، څېړنوال دوکتور عبدالحکیم هلالي.

په دې اثر کې پښتو غږیزه الفبې په دې ډول راغلې ده:

د پښتو ژبې منلې شوې فونیمکه الفبې:

معمولي توري	دفونیمیکې الفبې توري	مثالونه	
ا	a	اتل، سر، شپه	atal,sar,špa
آ	ā	آس، ویاړ، سبا	ās,wyāṛ,sabā
ب	b	بار	bār
پ	p	پښتو	paṣto
ت	t	تور	tor
ټ	ṭ	ټول	ṭol
ج	J	جوړ	joṛ
چ	č	چاکو	čākū
ځ	j	ځای	jāy
څ	c	څوک	cok

(c) ketabton.com: The Digital Library

xor	خور	x	خ
dod	دود	d	د
deṛ	ډیر	ḍ	ډ
rap	رپ	r	ر
ṛūnd	ړوند	ṛ	ړ
zoṛ	زوړ	z	ز
žwənd	ژوند	ž	ژ
ẓağ	ږغ	ẓ	ږ
samūn	سمون	s	س
šəl	شل	š	ش
ṣāğəlay	ښاغلی	ṣ	ښ
ğamay	غمی	ğ	غ
kār	کار	k	ک
gaḍ	ګډ	g	ګ
lās	لاس	l	ل
moṛ	موړ	m	م
nən	نن	n	ن
maṇa	مڼه	ṇ	ڼ
wādə, žəṛawəl	واده، ژړول	w	و
har,sahār	هر، سهار	h	هـ
yor, melmastyā	یور، مېلمستیا	y	ي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی	ay	سړی	saṛay
ۍ	əy	هوسۍ	hosəy
ي	i	ویر	wir
ې	e	تېر، مستې	ter, maste
و(مجهول)	o	کور	kor
و (معروف)	ū	لور	lūr
پېښ	u	سر (په موسیقۍ کې)	sur
زېر	i	ابره (حاصل)	ibra
زورکی	ə	نیکه، لوستل	nikə, lwastəl
دخج د ځای د ښوولو لپاره دا لاندې علامه منل شوې ده:			
خج		کوټه	koṭá

احتیـاطي: **ث** (θ)، **ح** (ḫ)، **ذ** (δ)، **ص** (s̠)، **ض** (z̠)، **ط** (t̠)، **ظ** (z̄)، ع (ʕ)، **ف** (f)، **ق** (q) ء (') **معدولـه واو** (w) **جرمنـي** (w)، **انګلیسـي** (v) **او روسي** (B) **په** (v).[1]

پر پوهندوی نوراحمد شاکر او خېړنوال دوکتور عبدالحکیم هلالي سربېره پوهنوال محمد صابر خوېشکي په خپل اثر (پښتو غږ پوهنه او وییپوهنه) کې پښتو فونیمیکه الفبې په دې ډول تشریح کړې ده:

[1] خېړنوال دوکتور عبدالحکیم هلالي، د فونیمیکې الفبې لاربود، پښتو ټولنه، ۱۳۵۵ل کال، ۷-۱۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- واولونه: د پښتو واولونو لپاره يې دغه لاندې توري يا انځورونه کښلي دي:

۱- د څرګند واو (و) لپاره يې (u)

۲- د اوږد واو (و) لپاره يې (o)

۳- د څرګندې يا (ي) لپاره يې (i)

۴- د ښځينه يا (ې) لپاره يې (e)

۵- د زور (ه) لپاره يې (a)

٦- د الف (ا) لپاره يې (ā)

۷- او د زورکي (ه) لپاره يې (ə) شکلونه غوره کړي دي.

ب- کانسونينټونه: پوهنوال محمد صابر خوېشکي کانسونينټونه په دې ډول ښودلي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثالونه	فونیمیکه الفبا	پښتو مروجه الفبا	ګڼه
بڼ، بڼوال، باران	b	ب	۱
پند، پوپل، توپ	p	پ	۲
تور، تالو، توت	t	ت	۳
ټول، پلټل، مټ	ṭ	ټ	۴
جوړ، ناجوړ، تاج	j	ج	۵
ځمکه، نانځکه، ورځ	ǰ	ځ	۶
چار، مچ، پچه	č	چ	۷
څادر، څڅوبی، پایڅه	c	څ	۸
خواږه، یخ، اخ	x	خ	۹
دود، درد، پند	d	د	۱۰
ډګر، ډاډ، هډ	ḍ	ډ	۱۱
رامبېل، ټبر، اوبه	r	ر	۱۲
ړنګ، ترړل، ویجاړ	ṛ	ړ	۱۳
زړه، تازه، راز	z	ز	۱۴
ژوند، لژند، روژه	ž	ژ	۱۵
ږمنځ، ږلۍ، کوږ	ẓ	ږ	۱۶
سل، لس، اس	s	س	۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸	ش	š	شل،شپه
۱۹	ښ	ṣ	ښه، واښه، چنگاښ
۲۰	غ	ğ	غر، تغر، باغ
۲۱	ک	k	کور، کرکیله، تاک
۲۲	گ	g	گیله، بگۍ، پړانگ
۲۳	ل	l	لارۍ، لار، ځنگل
۲۴	م	m	مور، بامل، بام
۲۵	ن	n	نن، پرون، اسان
۲۶	ڼ	ṇ	باڼه، کوڼ، پڼه
۲۷	هـ	h	هلک، بهاند، مهال

ج- عربي توري:

ث θ لکه ثابت، وارث، وراثت، باعث

ذ δ لکه ذلت، مذکور، ماخذ

ح h̲ لکه حوض، حاضر، حضور

ص s̲ لکه صبر، بصر، صبور

ض z̲ لکه ضرر، مضروب، غامض

ط t̲ لکه طالب، باطل، ناطق

ظ z̄ لکه ظالم، مظلوم، ناظم

ع ؟ لکه عادت، طاعت، معلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ف f لکه فرمان، کافر، نافع
ق q لکه قاموس، ناقوس، توافق

د- سیمې واولونه:
و (w) لکه ور war ولور walwar
ی (y) لکه یور yor، یو yaw

هـ- دیفتنگونه:
ew،لکه له لېو lew کې
aw،لکه لو او کندۀو law kandạw کې
āw،لکه په پړاو parāw او جړاو jarāw کې
əw لکه په کټو katəw کې
د (ی = ay) غبرگغږونه په لاندې ډول دي:
د ay ایوان aywān، میره mayrə، سړی saṛay
āy لکه آینه āyana، ځایگنی ǰāygenay، ځای ǰāy
əy لکه نرۍ narəy، ډوډۍ ḍoḍəy، کرکۍ karkəy
uy لکه خوی xuy، بوی buy، دوی duy
oy لکه زوی zoy، سوی soy
پوهاند دوکتور مجاوراحمد زیار پښتو فونیمیکه الفبې او د تـورو نومونه په لاندې ډول راوړي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فونیمیک الفبې (غږیزه ابېڅې)

فونیمیک	عادي	نوم	فونیمیک	عادي	نوم
a	/ فتحه	زور، فتحه	ṇ	ڼ	ڼې
ā	الف	الف	o	و	اوږد(واو)
b	ب	بې	p	پ	پې
c	څ	څې	r	ر	ر ې
č	چ	چې	ṛ	ړ	ړې
d	د	دې	s	س	سې
ḍ	ډ	ډې	š	ش	شې
e	ې	اوږده يې	S	ښ	ښې
ə	ه	زورکی	t	ت	تې
g	ګ	ګې	ṭ	ټ	ټې
ɣ (ğ)	غ	غې	u	و	لنډ (واو)
h	هـ	هې	w	و	بېواکه(واو)
i	ي	لنډه ي	x	خ	خې
j	ځ	ځې	y	ی	بېواکه (ی)
ǰ	ج	جې	z	ز	زې
k	ک	کې	ẓ	ږ	ږې
l	ل	لې	ž	ژ	ژې
m	م	مې	ay	ی	زور واله (ی)
n	ن	نې	əy	ۍ	زورکي واله ی[1]

---

(1)- پښتو سيندګی- نويزونه، پوهاند ډاکټر مجاور احمد زيار، د ساپي څېړنو پراختيا مرکز، پېښور، ۱۳۷۸ ل کال (۱-۲) مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند زیار د پښتو فونیمیکې الفبې او ورسره د هغو توري، چې اصلاً عربي دي او په پښتو کې هم کارېږي، له فونیمیکې بڼې او مثالونو سره په خپل اثر (لیکلار ښود) کې په دې ډول راوړې دي:

دودیز	غږیز (فونیمیک)	نوم	بېلگه	غږیزلیک
ا، ه	a	زور	اړه، اړ	aṛa,aṛ
ه،ـه	ə	زورکی	زړه	zṛə
آ	ā	اوږد	آر	ār,ās
ب	b	بې	بر	bar
پ	p	پې	پوړ	poṛ
ت	t	تې	تل	tal
ټ	ṭ	ټې	ټل	ṭal
ج	j	جې(جیم)	جل	ĵal
چ	č	چې	چم	čam
ځ	j	ځې	ځل،ورځ	jal,wraj
څ	c	څې	څرخ،خرڅ	carx,xarc
خ	x	خې	خر،خور	xar,xor
د	d	دې(دال)	دادا	dādā
ډ	ḍ	ډې(ډال)	ډول	ḍol
ر	r	رې	رگ،تور	rag,tor
ړ	ṛ	ړې	ړوند	ṛund
ز	z	زې	زر	zar
ژ	ž	ژې	ژر	žar
ږ	ž	ږې	ږیره	žira

س	s	سې(سین)	سم	sam
ش	š	شې(شین)	شپه	špa
ښ	ṣ	ښې	ښار	ṣār
غ	δ	غې(غېن)	غر	δar
ک	k	کې(کاف)	کر	kar
ګ	g	ګې(ګاف)	ګڼ	gaṇ
ل	l	لې(لام)	لر	lar
م	m	مې(میم)	مور	mor
ن	n	نې(نون)	نر	nar
ڼ	ṇ	ڼې	روڼ	ruṇ
و	o (o)	او [اوږد (و)]	کور	kor
و	u	او[لنډ(و)]	زوم	zum
و	w	وې(بېواک)	ور	war
ه،هـ	h	هې	هم	ham
ې	e	اوږده یې	هیر	her
ي	i	لنډه یې	ویر	wir
ی	ay	زورواله یې	وری	wray
ۍ،ئ	əy	زروکـــــي واله یې	وړۍ، خورئ	wṛəy,xwrəy

عربي	غږيز	نوم	بېلګه
ث	ɵ	ثې،ثاء	حدیث
ح	ḥ	حا	حلیم
ذ	δ	ذال	ذاکر
ص	s̱	صاد	صابر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمير	ضاد	z̲	ض
طاهر	طا،طي	ṯ	ط
ظاهر	ظا،ظي	ẕ	ظ
عالم	عين	ʕ	ع
فاروق	فاء،في	f	ف
قرآن[1]	قاف	q	ق

[1] ليكلاربشود، پوهاند مجاوراحمدزيار، دانش خپرندويه ټولنه،۱۳۸٦ل، ۱۵-۱۸مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلور پښتو پوهانو له نظره پښتو فونیمیکه الفبې

گڼه	توری	پوهندوی شاکر	څېړنوال هلالي	پوهنوال خویشکی	پوهاند زیار	توپیر
۱	زور	a	a	a	a	متفق
۲	الف	ā	ā	ā	**ā**	//
۳	ب	b	B	b	**b**	//
۴	پ	p	P	p	**p**	//
۵	ت	t	T	**t**	**t**	//
٦	ټ	ṭ	ṭ	ṭ	ṭ	//
۷	ج	j	J	**j**	ǰ	توپیر
۸	ځ	dz	ǰ	ǰ	j	//
۹	چ	č	Č	č	č	متفق
۱۰	څ	ts	c	**c**	**c**	توپیر
۱۱	خ	x	X	**x**	**x**	متفق
۱۲	د	d	D	**d**	**d**	//
۱۳	ډ	ḍ	ḍ	ḍ	ḍ	//
۱۴	ر	r	R	**r**	**r**	//
۱۵	ړ	ṛ	ṛ	**ṛ**	**ṛ**	//
۱٦	ز	z	Z	**z**	**z**	//

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷	ژ	ž	Ž	**ž**	**ž**	//
۱۸	ږ	ẓ	ẓ	ẓ	ẓ	//
۱۹	س	s	S	**s**	**s**	//
۲۰	ش	š	Š	š	š	//
۲۱	ښ	ṣ	ṣ	**ṣ**	**ṣ**	//
۲۲	غ	g̱	Ğ	**ğ**	ɣ(**ğ**)	**توپير**
۲۳	ک	k	K	k	k	**متفق**
۲۴	ګ	g	G	**g**	**g**	//
۲۵	ل	l	l	l	l	//
۲٦	م	m	m	**m**	**m**	//
۲۷	ن	n	n	**n**	**n**	//
۲۸	ڼ	ṇ	ṇ	ṇ	ṇ	//
۲۹	هـ	h	h	h	h	//

د ديفتونګونـو پـه برخـه کـې، لکـه: ی(ey)، **ی** (ay)، (āy)، (oy)، (uy)، (ew)، (əw)، (iw) **ليکنی توپير نه شته**.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې د خاصو عربي تورو فونیمیکه لیکبڼه:

گڼه	توری	پوهندوی شاکر	څېړنوال هلالي	پوهنوال خویشکی	پوهاند زیار	توپیر
۱	ث	s̲	θ	θ	θ	توپیر
۲	ح	h̲	h̲	h̲	ḥ	//
۳	ذ	z̲	δ	δ	δ	//
۴	ص	ṣ	s̲	s̲	s̲	//
۵	ض	ẓ	z̲	z̲	z̲	//
۶	ط	t̲	t̲	t̲	t̲	متفق
۷	ظ	z̄	z̄	z̄	ẓ	توپیر
۸	ع	?	ʕ	ʕ	ʕ	//
۹	ف	f	f	f	f	متفق
۱۰	ق	q	q	q	q	متفق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

په پښتو کې د (یاګانو) سمه کارونه او اړتیا

په پښتو ژبه کې (یاګانې) د بڼې یا شکل له پلوه په پنځه ډوله دي، چې پخوا د پښتو ژبپوهانو او لیکپوهانو لـه خـوا دا شـکلونه غوره شوي او که پر ۱۳۲۹ل کال د باره ګلی د سیمینار پرېکـړه ورسره یوځای کړو، نو دا شمېر اوس شپږو شکلونو تـه رسـېږي. دا پنځه یا شپږ شـکلونه پـه حقیقـت کـې د څلـورو بېلابېلـو اوازونـو ښکارندویي یا اسـتازي کـوي، چـې دوه یـې خپلـواک غږونـه یـا واولونه دي او نور یې د ژبپـوهنې د یـوې دوديـزې نومـونې یـا اصطلاح له مخې غبرګغږونه یا دیفتونګونه دي.

دپښتو یاګانو، دا څلور اوازونه پـه حقیقـت کـې څلـور مختلـف اوازونه دي، چې د پنځو نږدې همشکله ګرافیمونو پـه بڼـه افـاده کېږي، له همدې امله دا مختلف او بېلابېل اوازونه په دودیز ډول د یوه ګرافیم (ی ګانو) په نامه یـادېږي، کـه پـه پیـل کـې دپښـتو غږونو لپاره دلیکنښو یا ګرافیمونو د ایښـودلو پرمهـال دې څلـورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلابېلو اوازونو ته بېل بېل شکلونه غوره شوي وای نـو نـن بـه د پښتو (یاګانو) په لیکنې او ګرنې برخـه کـې هغـه سـتونزه او ناسـم پوهاوی نه رامنځته کېده، چې اوس کله کلـه پـه دې برخـه کـې پېښېږي، خو له دې سره سره پښـتو ژبپوهـانو او لیکپوهـانو هڅـه کړې د ټکو او ځینو نښو په زیاتون سره د دې اوازونو د افادې په بڼه کې اسانتیا راولي او دپښتو لیک لوستنه اسانه کړي.

د یادونې وړ ده، چې د پښتو (۷) واولونو له جملې څخه دوه یې همدا (یاګانې) دي، چې دکارونې خورا زیات ځایونـه او اړخونـه لري. له واول پرته طبعاً کلمه هډو جوړېدی نه شي، نو ځکـه کـه موږ دا دوه واولونه (ي = i) او (ې = e) محاسـبه کـړو نـو د پښـتو کلمو په سلو کې تر پنځه ویشتو زیاته برخه جوړوي. د دې واولونو ارزښت په دې کې دی چې نه یوازې د نوم یا فعل په اصلي بڼـه کې راځي، بلکې په مغیره حالت کې هم راځـي او د پښـتو ژبـې دګرامر یوه ځانګړتیا یا د ژبنې سکښت یو خصوصیت دا دی، چې فعل، نوم، صفت یا قید پر خپل اصلي حالت سربېره دویم یا مغیره حالت هم لري او د جمعې هم، نو دا دوه واولونـه یـا (ی ګـانې) دکلمو په دغسې اوښتون کې اساسي نقش لـري. سـربېره پـر دې زورکي واله یا همزه واله (ۍ = ئ) او زوروالـه یـا نرینـه (ی) هـم دپښتو کلمو په جوړونه کې ډېر نقش لري، نـو دا ټـول چـې سـره یوځای شـي دا د پښـتو کلمـو یـوه ډېـره درنـه او غوښـنه برخـه جوړوي. که چېرې د هغو د ټاکل شویو شکلونو په واسطه دهغو د اوازونو سمه افاده او لیکنې بڼه ترسره نـه شـي او یـا یـوه د بلـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرځای وکارول شي، نو یقیني خبره ده، چې دپښتو متن په افـاده او لوستنه کې به ډېرې ستونزې رامنځته شي.

زه دلته غواړم لوموړی دپښتو دمروجو پنځه واړو (یاګـانو) دسـمې کارونې ځایونه په ګوته کړم او بیا وروسته د (یا ګانو) په اړه خپـل یو نظر او وړاندیز راوړم.

١- نرمه، بې ټکو، زورواله یا نرینه (ی = ay):

دې (ی) ته نرمـه، بـې ټکـو، زوروالـه یـا نرینـه (ی) وایـي او د ژبپوهنې له معمول تعریف سره سم یو غبرګغـږ یـا دیفتونـګ ګڼـل کېږي، چې له یو خپلواک اواز (a) او یو نیمه خپلواک غږ (y) څخـه رغېـدلی دی. سره لـه دې چـې یـو شـمېر اوسـني ژبپوهـان د دیفتونګ له معمول تعریف سره موافق نه دي او هر یـو بېـل اواز ګڼي، په هر ترتیب زوروالـه یا نرینـه (ی) لـه همـدغو دوو اوازونـو څخه رغېدلې ده او د یوې څپې په شان یو ځل له خـولې څخـه راوځي. د دې (ی) دکارونې ځایونه په دې ډول دي:

الف – دمفردو مذکرو نومونو په پای کې راځي، لکه:

سړی، منګی، لړګی، زمری، ډانګی، فرنګی او داسې نور...

کېدی شي دا نومونه حقیقي مذکر وي یا لفظي.

(حقیقي مذکر او حقیقي مونث هغو نومونو ته ویل کېږي، چې د نسل د تولید وړتیا ولري او لفظي مذکر او مونث هغـو نومونـو تـه ویل کېږي، چې د نسل د تولید وړتیا نه لـري، خـو لفظاً نرینـه او ښځینه ګڼل کېږي.)

ب – په ځینو نسبتي صفتونو یا ستاینومونو کې هم راځي، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

توريالی، ننګيالی، زمريالی، بريالی او نور...

ج – په هغو فعلونو کې هم راځي، چې د مفرد مذکر نـوم لپـاره ګردان شوي يا اوښتي وي.
لکه: احمد ډېر ځورېدلی دی، محمود ډېـر کړېـدلی دی، لاس مې سوځېدلی دی.

د – د ځينو امکاني فعلونو په پای کې هم راځي. لکه:
زړه مې په ښو خبرو رغېدلای شي، استاد د زده کوونکو پـه ښـو اخلاقو خوشالېدلای شي.
وطـن پـه کـارونو ابادېـدلای شـي، ځمکـه د بزګـر پـه هڅـو زرغونېدلای شي.

۲- څرګنده، لنډه يا معروفه (ي = i):

دا (ي) په پښتو کې يو خپلواک غږ (واول) دی، چې په پښتو متن کې ډېر زيات کارېږي د کارونې ځينـې مهـم ځايونـه يـې پـه دې ډول دي:

الف – دهغو مفردو مذکرو يا نرينه نومونو دجمعې لپاره راځـي، چې په نرينه (ی) پای ته رسېدلي وي، لکه:

مفرد	جمع
سړی	سړي
زمری	زمري
غويی	غويي

(c) ketabton.com: The Digital Library

منګی	منګي
لرګی	لرګي

او داسې نور...

ب – دهغو مفردو مذکرو نومونو دمغیره یا دویم حالت لپاره راځي، چې په نرینه (ی) پای ته رسېدلي وي، لکه:

(اصلي حالت)	(مغیره یا دویم حالت)
(سړی) کار کوي.	(سړي) کار وکړ.
(بریالی) درس لولي.	(بریالي) درس ولوست.
(زمری) د ځنګله پاچا دی.	له (زمري) څخه نور حیوانات وېرېږي.

ج – د نسبتي صفتونو یا نسبتي نومونو په پای کې هم راځي، لکه:

خوشال	خوشالي	رحیم	رحیمي
خوښ	خوښي	کریم	کریمي
سوکال	سوکالي	ابراهیم	ابراهیمي
هوسا	هوسایي	او نور...	

د – په یو شمېر کسبي نومونو کې، چې دیوې پېشې یا کسب ښکارندویي کوي، هم کارېږي، لکه:
ډولچي، سورنچي، توپچي، موچي، دوبي، جارچي او نور...

(c) ketabton.com: The Digital Library

هـ - په یو شمېر فعلونو په تېره بیا د حال زمانې پـه فعلونـو کـې هم استعمالېږي.

لکه: ځي، راځي، خـوري، کـړي، ښـي، وړي، لـولي، نـاځي، پاځي او نور...

و- په پښتو کې د همدې غبرګغـږ (ay) پـه شـان نـور غبرګغږونـه (oy)، (uy) هم شته، چې تراوسه لا ورته په پښتو لیکدود کې کومـه خاصه بڼه په پام کې نه ده نیول شوې. دا غبرګغږونه ډېر زیات نـه دي، نو هغه کلمې چې پر دې غبرګغږونو پایته رسـېدلې وې، هـم په همدې (ی) ولیکل شوې، نامعقول کار به ځکه نه وي، چـې دا ډول غبرګغږونه تر نورو دې (ی) ته نږدې دي. لکه خـوی (xuy)، بـوی (buy) یـا زوی (zoy) لـوی (loy)، ځینـې ضـمایر لکـه دوی، هغوی او ځینې نور نومونه.

۳- اوږده، مجهوله یا ښځینه (ې = e):

دا (ې) هم یو خپلواک اواز (واول) دی، چې په پښـتو کلمـو پـه تېره بیا په ښځینه نومونو کې زیات کارېږي. دکارونې ځینـې مهـم ځایونه به یې دلته په ګوته کړو:

الف – دا ښځینه (ې) دهغو مفردو مونثو نومونـو دجمعـې لپـاره کارېږي، چې په ګرده (ه) یا زور (a) پای ته رسېدلي وي. لکه:

مفرد	جمع
ډیوه	ډیوې
ښځه	ښځې
پاڼه	پاڼې

(c) ketabton.com: The Digital Library

منه	منې
زرکه	زرکې او داسې نور...

ب – دهغو مفردو مونثو نومونـو دمغیـره یـا دویـم حالـت لپـاره راځي، چې په همدې ګرده (ه) یا زور پایته رسېدلي وي، لکه:

اصلي حالت	مغیره حالت
(ډیوه) رڼا کوي.	د (ډیوې) رڼا تته ده.
(ښځهٔ) د ژوند نیمه برخه ده.	بې له (ښځې) ژوندون ګران دی.
(پاڼه) ورژېده	د توت (پاڼې) رنګ مې خوښېږي.
(پلوشه) درس لولي.	(پلوشې) درس ولوست.

ج – دهغو ښځینه صفتونو دجمعې او مغیـره حالـت لپـاره هـم راځي، چې په ګرده (ه) یا زور (a) پایته رسېدلي وي، لکه:

مفرد او اصلي حالت	مغیره او د جمعې حالت
(ښه ښځه)	(ښې ښځې)
(ښه ښځه) ښه خوی لري	(د ښې ښځې) به ښه خوی وي
(سره ډیوه)	(سرې ډیوې)

د – په هغو نسبتي صفتونو او فعلونـو کـې هـم کـارېږي، چـې د ښځینه نومونو لپاره کارول شوي او یا ګردان شوي وي.

لکه:

له (بدې ورځې) ژاړم.	(د ښې ورځې) خاوند شې.
(نجونې ژړېدلې).	(خویندې خندېدلې).
(تورې نڅېدلې).	(وراوې تېرېدلې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او داسې نور...

هـ - په ښځينه ضميرونو او مفردو حقيقي مونثو نومونو کې هم کارېږي، لکه:

دې، هغې، ناوې، ادې، خوابښې او نور...

د دې (ې) يو بله ښه ځانګړنه په دې کې ده، چې دکلمو په منځ کې هم خپل هويت ساتلای شي او ان که څوک وغواړي په دقيق ډول يې استعمال کړي، دکلمې په سر کې هم خپل هويت خوندي کولای شي، خو د کلمې په سر کې دومره دود نه ده، د کلمې په منځ کې، لکه:

(تېر) دېخوا تېر شوی او (تير) د دستک او لرګي په مانا

(پېر) دمهال په مانا او (پير) دلاربنود يا مرشد په مانا.

۴- زورکيواله (ۍ = əy):

زورکيواله (ۍ = əy) د ژبپوهنې د معمولو تعريفونو له مخې يو غبرګغږ دی، يانې له دوو اوازونو څخه رغېدلې ده، چې يو زورکی (ə) دی او بل سيمې واول (y) دی، چې يو يې خپلواک (ə) دی او بل يې (y) بېواک يا نيمواک. په پښتو اوسنۍ الفبې کې د زورکي (ə) او زور (a) تفاوت نه ليدل کېږي او دواړه په دې بڼه (ه) ليکي، خو د باره ګلۍ په سيمينار کې د زور او زورکي لپاره (ه او ۀ) نښې منل شوي او دا يو ښه وړاندېز دی. د زورکي واله (ۍ) بله برخه (y) نيمه خپلواک غږ دی، د استعمال ځايونه يې په دې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف – په پښتو مفردو مونثو نومونو کې راځي، کېدی شي دا نومونه یا حقیقي مونث وي یا نا حقیقي، خو په لفظي ډول پرې دمونث اطلاق کېږي، لکه:

ځولۍ، زمرۍ، نرۍ، ګلالۍ، ډوډۍ، ښوکۍ، او داسې نور...

ب – د ځینو هغو نسبتي صفتونو دجمعې او مغیره حالت لپاره راځي، چې پر ځرګنده (ي) پایته رسېدلي وي، لکه:

اصلي حالت	مغیره حالت
خوښي	خوښۍ
تربګني	تربګنۍ
دوستي	دوستۍ
خوشالي	خوشالۍ

دا به په یوه مثال کې هم واضح کړو:

(اصلي حالت)	(مغیره حالت)
د احمد او محمود ترمنځ دوستي ده.	د احمد او محمود د دوستۍ مزه نه شته

۵- همزه واله ئ (əy):

دا هم یو غبرګغږ دی او له زورکي والې (ۍ) سره یې په سکښت، جوړښت او تلفظ کې هېڅ توپیر نه شته، یانې دا دوه غږونه په حقیقت کې دیوې شپې په څېر یو ځل له خولې څخه راوځي. پښتو لیکپوهانو د زورکي والې (ۍ) او همزه والې (ئ) د بېلتون نښه او ضرورت همدا ګڼلی، چې یوه په نومونو او بله په فعلونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې راځي. زه به دلته د پښتو لیکپوهانو له خوا د همزه واله (ئ) د اوسني دوديز استعمال ځايونه په ګوته کړم:

الف – همزه واله (ئ) اکثره د امر او نهې فعلونو په پای کې راځي، لکه: کښېنئ، پاڅئ، وخورئ، مه خورئ، لاړشئ، مه ځئ او نور...
ب – د ځينو سواليه جملو په پای کې هم راځي، البته دلته هم فعلي حالت څرګندوي، لکه: تاسو ټولګي ته راځئ، تاسو درس لولئ، په علمي غونډو کې برخه اخلئ او داسې نور...
د يادونې وړ ده، چې همزه واله (ئ)، زورکي واله (ې) او زورواله يا نرينه (ی) دکلمو په منځ کې خپل هويت ساتلای نه شي او ځای يې د څرګندې (ي) شکل نيسي، يوازې دکلمو په پای کې دا (ی) ګانې د شکل له پلوه خپل هويت ساتلای شي،لکه: نرۍ+ وال = نرېوال يا کلی + وال = کليوال

اوس دپښتو ياګانو، په اړه خپل نظر او وړانديز څرګندوم:
لومړی دنومونو په اړه: پښتو (ياګانې) طبعاً د بېلابېلو اوازونو ښکارندويي کوي، لکه څنګه چې هر اواز خپل يو بېل او واحد نوم لري، نو په کار ده، چې د هغه ګرافيم يا شکل هم يو واحد او له اواز سره منطبق يو نوم ولري، لکه څنګه چې موږ په خپله نوره ابېڅې (الفبې) کې دهر اواز لپاره دګرافيم يو مشخص نوم لرو او هېڅ ستونزه په کې نه وينو نو دلته هم بايد دنومونو د يو والي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لارې دا ستونزه حل شي. په دې برخه کې زما مشخص وړاندیز دا دی، چې:

(ی = ay) ته دې نرینه (ی) وویل شي، ځکه چې دا د هغې دکارونې له ځایونو او مانا سره پوره پوره مطابقت کوي، په هر ځای کې چې دا (ی) کارېږي؛ فعل وي که صفت او یا که نوم وي، د هغو ټولو خصلت به نرینه وي یا به لفظاً او یا به هم د مانا له پلوه دنرینه ځانګړتیا ترې څرګنده شي، نو د (زوروالې) (نرمې) او (بې ټکو) نور نومونه دې ترې حذف شي، ځکه چې له مانا سره یې ډېر اړخ نه لګوي.

(ې = e): لکه څنګه چې (ی ay) د نرینه نومونو، صفتونو او فعلونو لپاره راځي دغسې (ې = e) دمونثو نومونو، صفتونو او فعلونو لپاره راځي، نو په کار ده، چې ښځینه (ې) ورته وویل شي، چې له مانا سره یې مطابقت پیدا شي. دمجهولې یا اوږدې (ې) اصطلاحګانې ځکه سمې نه برېښي، چې د (مجهولې) اصطلاح موږ ته مجهوله نه ده او کېدی شي دعربي او دري ژبو ویونکو ته دا (ې) مجهوله وي او همغه تعبیر دلته سرایت کړی وي، نو کوم شی چې موږ ته مجهول نه وي، ولې د مجهول نوم پرې کېږدو؟

د یوه واول اوږد او لنډ تلفظ کول په مانا کې کوم تغییر نه راولي نو ځکه دا اصطلاح یا نوم هم له مانا سره اړخ نه لګوي، نو که دې (ې) ته همغه (ښځینه ې) نوم ورکړل شي، دا کار به له مانا سره مطابقت پیدا کړي.

د څرګندې یا معروفې (ي = i) نومونه دومره بده نه برېښي، ځکه پښتنو او نا پښتنو ټولو ته څرګنده ده، نو که د لنډې (ي) پر ځای همدا نوم غوره شي، څه ستونزه ترې نه پیداکېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زورکیوالې او همزه والې (ی، ئ) په اړه زما نظر دا دی، چې دا دواړه په حقیقت کې یو اواز دی او یا د یوه غږ دوه شکلونه دي. موږ په نورو ځایونو کې د پښتو الفبې په برخه کې په واقعیت کې د اوازونو لپاره شکلونه نه لرو او د اوازونو باقي یا پوروړي یاستو، لکه د زورکي (ə) لپاره هم تراوسه پورې د (ه) شکل او د زور (a) لپاره هم دا (ه) شکل کاروو. سره له دې چې د باړه ګلي سیمینار د زورکي لپاره (ۀ) شکل غوره کړ، خو تراوسه لا پوره دود شوی نه دی او هم د (u) او (o) دوو اوازونو لپاره یو یو شکل (و) لرو، خو دلته بیا د یوه اواز (əy) لپاره دوه شکله (ی= ئ) لرو. پښتو ژبپوهانو او لیکپوهانو دهمزه والې (ئ) د ضرورت وجه (فعلي افاده) ګڼلې، نو که د فعل، نوم او صفت د تثبیت لپاره موږ د اوازونو شکلونه بدلوو، نو بیا خو هغه نورې (ې،ي،ی) ګانې هم په فعلونو، صفتونو او نومونو کې راځي، نو هغو ته مو ولې بېلابېل شکلونه غوره نه کړل؟ لکه:

ی = سړی (نوم) بریالی (ستاینوم) کرېدلی دی (فعل)

ي = سړي (نوم) ننګیالي (توصیفي یا ستاینوم) خوري، ځي (فعل)

ې = ناوې (نوم) تودې/ سړې (صفت) خندېدلې، ګرځېدلې (فعل)

نو دلته ولې دا (ی،ي،ې ګانې) دمحتوا له مخې پر شکلونو ونه وېشل شوې؟ زورکیواله او همزه واله (ی،ئ) په حقیقت کې د یوه اواز ښکارندویي کوي او د یوه اواز د تثبیت لپاره یوازې یوه ګرافیم یا توري ته اړتیا ده او بس. د یوه غږ لپاره د بېلابېلو تورو شتوالی دا مانا ورکوي، چې موږ د یوې ژبې لپاره په یوه واحد لیکدود کې څو الفباوې ولرو او دا د ژبې زده کړه او تدریسي چارې سختوي. زما وړاندیز دا دی، چې همزه والې (ئ) ته هېڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړتیا نه شته او دا پر ژبه یو زیاتی بار دی، نو ګټه نه لري، باید له پښتو الفبا څخه حذف شي.

د باړه ګلی په سیمینار کې چې د (یا) یو بل شکل (ے) په اختیاري ډول منل شوی هغې (ے) ته هم هېڅ اړتیا نه شته او دا پر پښتو ژبه د اردو ژبې د اغېز ښکارندویي کوي او د استعمال ځایونه یې په نورو (یا ګانو) افاده کېدی شي.

پښتو لوستونکو ته مې د (یاګانو) دزده کړې په برخه کې وړاندیز دا دی چې د (یاګانو) نومونو د زده کړې پرځای د (یاګانو) دتلفظ او د هغو د استعمال ځایونو ته زیاته توجه وکړي، نومونه (اصطلاح) کېدی شي، دسړي له یاده وځي، خو د (یاګانو) دقیق تلفظ او په حافظه کې د هغو د شکل ساتنه د (یاګانو) له دقیقې کارونې سره مرسته کولای شي. لوستونکي کولای شي لاندې شعار د (یاګانو) د استعمال د یوه لنډ فورمول په توګه په یام کې ونیسي او په هره کلمه کې چې (یا ګانې) کارول شوې وي، د همدې فورمول له مخې یې دتلفظ په پام کې نیولو سره وکاروي: دا فورمول دا دی:

تل دې وي سوله په ټوله نړۍ کې – سره یو شئ دا مو شعار دی.

پورتني فورمول کې د هرې (یا) شکل او تلفظ په پام کې ونیسئ او په هره کلمه کې چې (یا) کارېدلې وي، هغه له دې تلفظ او شکل سره منطبق کړئ، نو کېدی شي په سم ډول یې وکاروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم څپرکی

په پښتو کې د مغیره حالت سمه لیکنه

پښتو د هغو ژبو په ډله کې ده، چې (نوم) د حالت له مخې هم په کې تغییر کوي، یانې دا چې د جملې د کارونې پرمهال نوم پر خپل اصلي یا لومړني حالت سربېره دویم حالت ان درېیم حالت هم لرلای شي. په (دري) او ځینو نورو ژبو کې نوم خپل یو حالت لري. په پښتو کې که نوم چېرې مفرد وي، نو په جمله کې یې د موقعیت له مخې د بنې د بدلون دوه احتماله شته او که چېرې جمع وي د جمعې د دوو حالتونو او همدارنګه د دوو مغیره حالتونو احتمال یې شته. دلته به لومړی د نومونو اصلي (لومړني) او مغیره (دویم) حالت ته اشاره وکړو او بیا به پر دې هم رڼا واچوو، چې د کومو نومونو د دویم یا مغیره حالت په برخه کې لیکنۍ تېروتنې کېږي. تر ټولو لومړی هغه نومونه چې یوازې یوه بڼه لري او مغیره حالت نه لري.

۱- ثابت او نامغیر نومونه: دا هغه نومونه دي، چې یوازې یو حالت لري، چې په مفرد ډول کارېږي، په یوه حالت کې هم تغییر نه کوي، دې کې دغه نومونه شامل دي:

الف- هغه لفظي مفرد یا جمع نومونه، چې پر زورکیواله (ی əy) پای ته رسېدلي وي، په یوه حالت کې هم مغیر حالت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـري، دا نومونـه پـه دې ډول دي: نـرۍ، مـرۍ، ډوډۍ، ګـرۍ، ګلالۍ، ملالۍ، شړۍ، وړۍ او داسې نور، خو که دا نومونه بیا پـه همدې خپل شکل ونه لیکل شي، نو د تلفظ پرمهال یې ستونزې راولاړېږي او یو ناپښتو ژبی یې په سمه بڼه نه شي ویـلای، لکـه د (ګلالۍ) او (ګلالی) توپیر یا هم د (مړۍ) او (مـرۍ) تـوپیر نـه شـي کولای، نو ځکه خو د دې نومونو سم لیکنی توپیر په کار دی.

ب- هغه نومونه چې پر الف (ā) پای ته رسېدلي وي، څه مفـرد مذکر وي، څه مفرد مونـث، څـه لفظـي مـذکر یـا مونـث وي څـه حقیقي، مغیره حالت نه لري.

لکه ملا، بلا، کلا، نیا، خندا، ژړا، ځلا، ښکلا او داسې نور...

دا که د جملې په هر موقعیت او حالت کې په خپله مفـرده بڼـه وکارول شي، تغییر نه کوي. د دې ډول نومونو یا کلمو په لیکنـۍ برخه کې د نظر اختلاف او توپیر نه شته، نو ځکه یې په لیکنـۍ او ګړنۍ برخه کې کومه ستونزه هم نه تـر سـترګو کېـږي، البتـه کـه پورتني نومونه د جمعې په بڼه راوړل کېږي، د جمعـې بڼـه یـې د جملې د سکښت، جوړښت او په هغې کې د دې نومونو د دریـځ له مخې، د جمعې اصلي او مغیره بڼې لرلای شي.

۲- بدلېدونکي نومونه: هغه نومونه دي، چې په جمله کـې د خپل موقعیت له مخې بدلون مومي او بڼه یـې بـدلېږي، یـانې دا ډول نومونه که مفرد حالـت ولـري کـه جمـع، دواړه یـې مغـیره حالتونه لري، په لیکنۍ برخه کې که د دې نومونو سمه بڼه ولیکل

شي، نو په تلفظ کې به يې اساني راشي. دلته به د دې نومونو بېلګې وړاندې کړو:

الف- هغه نومونه چې پرکانسونينټ يا چوپ تورو پايته رسېدلي وي، دوه مغير حالتونه لري، يو په ندايي او بل هم د بېلتون او پيوستون په حالت کې. دلته به يې څو بېلګې وړاندې کړو.

اصلي حالت	ندايي حالت	د بېلتون يا پيوستون حالت
احمد	احمده!	له احمده مې زړه شين دی.
سلطان	ای د زړه سلطانه!	له سلطانه پوره نه شوه.
جانان	جانانه راشه چې پخلا شو!	بېګاه مې خوب کې وکړ له جانانه سره جنګ.
غر	ای د شمشاد غره!	د غره پر څوکه لار ده.
بلبل	زما د زړه بلبله!	د زړه حال مې له بلبله پوښته.
قلم	قلمه ښکل به دې کړم نوم د جانان وليکه!	بې کتاب و قلمه، وطن نه رسېږي.
مور	مورې لېه دې له دعاوو ډکه اوسه!	خدای(ج) دې بې موره او بې پلاره مه کړه.

سره له دې د پورته مغيره حالتونو په ليکنۍ برخه کې ډېرې خاصې ستونزې نه شته، خو بيا يې هم ځينې خلک په سم ډول نه ليکي او له ګرامري پلوه يې سم نه کاروي.

ب- په پښتو کې ځينې شخصي ضماير داسې دي، چې دويم حالت هم لري، خو په پښتو- عربي ليکدود کې د ځينو ضميرونو د دويم حالت ليکنه مشکله ده، همدا وجه ده چې ځينې ويندويان د خبرونو پرمهال هغه ناسم لولي او د جملې مانا او محتوا ورسره بدلېږي، دلته به پښتو کې شخصي ضميرونو ته هم نغوته وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

	اصلي حالت	مغیره حالت
مفرد	زه	ما
	ته	تا
جمع	موږ	موږ
	تاسې/ تاسو	تاسې/ تاسو
مفرد مذکر	دی	ده
مونث او مذکر جمع	دوی	دوی
مفرد مونث	دا	دې
مفرد مذکر	دغه	دغه
مفرد مونث	دغه	دغې
جمع/ مونث مذکر	دغو	دغو
مفرد مذکر	هغه	هغه
مفرد مونث	هغه	هغې
مونث او مذکر جمع	هغو	هغو[1]

دلته به دا هر یو ضمیر په اصلي او مغیره بڼه په یوه جمله کې وکاروو:

1- د پښتو ګرامر، هربرت پنزل، د محمد رحیم الهام ژباړه، ۱۳۴۰ل کال، دولتي مطبعه ۱۳۴-۱۳۵ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي حالت	مغیره حالت	
زه درس لولم	ما درس ولوست	(زه) پر (ما) بدل شو
ته درس لولې	تا درس ولوست	(ته) پر (تا) بدل شو

د متکلم ضمیر د جمعې حالت یې یوازې یوه بڼه لري او مغیره حالت نه لري.

دی درس لولي	ده درس ولوست
دا درس لولي	دې درس ولوست
دغه هلک درس لولي	دغه هلک درس ولوست.

دغه(dağa) پر دغه (dəğə) واوښت

یانې (زورونه) پر (زورکیو) بدل شول (ə=a)

دغه جلۍ درس لولي	دغې جلۍ درس ولوست
هغه ځوان درس لولي	هغه ځوان درس ولوست.

دلته هم هغه (hağa) پر هغه (həğə) بدل شو.

هغه پېغله درس لولي	هغې پېغلې درس ولوست

(هغه) پر (هغې) او پېغله پر پېغلې بدل شول.

د پورتنیو ضمایرو د اصلي او مغیره استعمال په لیکنۍ برخه کې په مجموعي ډول زیاتې تېروتنې نه کېږي، یوازې د (دغه) او (هغه) په اصلي او مغیره حالت کې ستونزه شته، ځکه چې په پښتو لیکدود کې د دواړو توپیر مشکل دی. البته د زورکي(ə) لپاره د باره ګلۍ د سیمینار دا (ۀ) وړاندیز شوې بڼه که په پام کې ونیول شي نو دا مشکل به تر ډېره حده حل شي، په تېره بیا د وروستۍ څپې زورکی به سم افاده شي، خو د لومړۍ څپې زورکی، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه هم د اصلي حالت له زور(a) څخه پر زورکي (ə) اووښتی، بیا به هم سم افاده نه شي او یوازې فونیمیکه الفبې د دې وس لري، چې اصلي او مغیره حالت په دقیق ډول انځور کړي. وګورئ پښتو دودیز او فونیمیک لیکدود کې دا حالتونه:

هغه هلک درس لولي.	haǧa haląk dars lwali
دغه هلک درس لولي.	daǧa haląk dars lwali
هغه هلک درس ولوست.	həǧə haląk dars wəlwast
دغه هلک درس ولوست.	dəǧə haląk dars wəlwast

په دواړو ضمایرو: هغه (haǧa) او دغه (daǧa) کې کله چې له حال زماني څخه ماضي ته اوړي، زورونه (a) پر زورکیو (ə) بدلېږي، څرنګه چې دا بدلون په پښتو الفبایي سیستم کې په ښه ډول انځورېدلای نه شي، نو ځکه خو هغه کسان چې مورنۍ ژبه یې پښتو نه ده او یا هم پښتو یې له ګړني پلوه سل په سلو کې پخه نه ده، د دې ضمایرو د اصلي او مغیره حالتونو توپیر سم نه شي کولای او کله چې د دې ډول ضمیرونو کارېدونکې جملې کاروي، نو لفظي تېروتنې کوي.

پر ضمایرو او پورتنیو نومونو سربېره په پښتو کې هغه نومونه، چې د کلمې په منځ کې و (o یا u) ولري، مغیره حالت لري او په تغییرېدونکي حالت کې (و) پر الف (ā) بدلېږي او په پای کې یې زورکی (ə) زیاتېږي، لکه:

پښتون	پښتانه
زوړ	زاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور ماره
زنګون زنګانه

ځينې يو څپيز نومونه او صفتونه هم مغيره حالت لري، چې په زورکي(ə) پای ته رسېږي، لکه:

اوم اومه
مل مله
مړ مړه
اوږد اوږده
شين شنه
سور سره .. او داسې نور

خو په پښتو کې هغه نومونه، چې تر ټولو زيات مغيره حالتونه لري دا دي:

۱- هغه نومونه چې په زور (a) پای ته رسېدلي وي، په تېره بيا هغه نومونه چې په لفظي يا حقيقي ډول مفرد مونث وي، د دې نومونو جمع او مغيره حالت پر ښځينه يا اوږده (ې) پای ته رسېږي، لکه:

مفرد اصلي حالت	مفرد مغيره حالت	د جمعې حالت
تخته	د تورې تختې رنګ	تختې
لښته	د لښتې پاڼې	لښتې
ونه	د ونې سيورى	ونې
سترګه	د سترګې ليد	سترګې
مڼه	د مڼې رنګ	مڼې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې نومونو د اصلي او مغيره حالت په ليکنۍ بڼه کې څه ستونزه نه پېښېږي، خو که د (ې) پر ځای بله يا (ئ) ، (ي)، (ی) او يا هم (ۍ) وکارول شي، مانا يې بدلولای او تلفظ يې سختولای شي.

۲- د مغيره حالت نور ډېر کارېدونکي نومونه يا صفتونه همغه دي، چې په نرينه، نرمې يا زوروالې (ی = ay) پای ته رسېدلي وي. دا ډول نومونه يا صفتونه دويم يا مغيره حالت لري، د يادونې وړ ده، چې د دې نومونو جمع او مغيره حالت دواړه په يو ډول تر سره کېږي او دواړه په څرګندې يا معروفې يا (ي= i) پای مومي. دلته به موږ د دې نومونو يا صفتونو اصلي يا مغيره حالت ته نغوته وکړو.

بريالی ډوډۍ خوري.	بريالي ډوډۍ وخوړه.
توريالی خاندي.	توريالي وخندل.
د ادب پوهنځی مې خوښ دی.	د ادب پوهنځي محصل يم.
ګلالی درس لولي.	ګلالي درس ولوست.

او همداسې په لسګونو بېلګې...

که چېرې د دې نومونو د اصلي او مغيره حالت توپير ونه شي، نو هم يې په مانا کې توپير پېښيږي او هم په تلفظ کې. په ځينو ملي او نړيوالو رسنيو کې چې د پښتو (ياګانو) کارونه په دقيق ډول نه تر سره کېږي، ويندويان د متن په لوستنه کې له ډېرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېروتنو سره مخامخېږي، خو له نېکه مرغـه چـې د دې نومونـو اصلي، مغیره او د جمعې حالت په استعمال کې څه لیکنۍ ستونزه نه شته، ټولو پښتو لوستوالو او لیکوالو ته په کـار دي، چـې د دې نومونو لیکني سمون او سم استعمال ته ډېر پام وکړي، ځکه هغـه ستونزه چې د نورو نومونو په لیکنۍ برخـه کـې شـته، دلتـه هغـه ستونزه نه لرو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

په پښتو کې د کلمو سمه لیکنه

کلمه: داسې یو ژبنی عنصر دی، چې تر یوه زیاتو اوازونو څخه رغېدلې وي او مانا ورکوي،که چېرې پـر بېلابېلـو غـږونو ووېشـل شي مانا له لاسه ورکـوي او پـر بـې مانـا غـږونو بـدلېږي. ځینـې ژبپوهان د کلمې او مورفیم توپیر همدا ګڼـي، چـې کلمـه یـوه لغوي مانا لري، خو مورفیم یو لفظي واحد دی، کېدی شي مانـا ولري او یا یې ونه لري.دا چې د ګرامر له پلوه کلمې پر څو برخو وېشل کېږي او په جمله کې د موقعیت له مخې د هغو مانـا څـه ډول اوړي را اوړي، پر دې باندې دلته بحث نه کوو، دلته مـوږ یوازې پر دې غږیږو، چې کلمه نوم دی، که صفت، فعل دی او که قید او یا هم بل کوم څه؟ څه ډول لیکل کېـږي؟ ځکـه دلتـه زموږ کار لیکني سمون سره دی.

۱- خپلواکې یا نا ترکیبي کلمې: هغه کلمې دي، چـې پـه مستقل ډول مانا ورکوي؛ له کومې بلـې کلمـې یـا مـورفیم څخـه رغېدلې نه وي او له اوازونو پرته پر نورو برخو د وېش وړ نـه وي. د دې ډول کلمو په لیکنه کې ډېره ستونزه نه شته پـه تېـره بیـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا ډول کلمې پر کانسونینټ پای ته رسېدلي وي، دلته بـه دې ډول کلمو ته اشاره وکړو:

الف- پر کانسونینټ پایته رسېدلې کلمې: هغه کلمې چې پر کانسونینټ پای ته رسېدلي وي، هغـه مفـردې وي کـه جمـع، ښځینه وي که نرینه، په لیکنه کې یې ډېرې سـتونزې نـه شـته، لکه:

لاس، ګل، اس، نوک، غر، لمر، سیند، مور، خور، ورور، کور، تور، غم او داسې نور...

ب- پر واول (زور= a) پایته رسېدلې کلمې: هغه کلمې یـا نومونه چې پر زور (a) یا هم په زورکي (ə) پای ته رسېدلي وي، د هغو په لیکنې برخه کې یوه څه ستونزه شـته، هغـه پښتـون چـې مورنۍ ژبه یې پښتو وي او یا هم هغه کسان چې پښتو ژبـه یـې ښه پخه زده وي، هغوی ته یې توپیر او لوسـتنه مشـکل نـه دي، خو هغه څوک چې له لیکه پښتو ژبه زده کوي، هغو ته یـې سـم تلفظ مشکل کار دی، لکه:

شنه (Šna) (صفت مفرد مونث)			شنه(Šnə) (صفت مذکر جمع)	
غله (ğala)	//	غله	ğlə	//
سره (sra)	//	سره	srə	//
پړه (pṛa)	//	پړه	pṛə	//
زړه (zaṛa)	//	زړه	zṛa	(نوم مفرد مذکر)
تره (tara)	//	تره	trə	//

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته بیا هم یادونه کېږي، چې کـه د زورکـي لپـاره د (ۀ) شـکل دود شي، نو د دې کلمو دقیق ضبط به په سلو کـې اتیـا اسـان شي او پاتې شل په سلو کې بیا هم د فونیمکي ابڅې پـه مـټ حلېدی شي.

ج - پر (یاګانو) پایته رسېدلې کلمې: هغه کلمې چې د پښتو (پنځه یاګانو) په حقیقت کې له (څلورو یاګانو) څخه پر یوې پای ته رسېدلي وي، که په لیکنه کې یې د (یا ګانو) له دقیقې کارونې ګټه پورته نه شي، نو هم د کلمې په تلفظ او هم د مانا پـه افـاده کې ستونزې راولاړېږي. دلته به یې څو مثالونه وړاندې کړو.

سم	ناسم
احمد ډوډۍ وخوړه.	احمد ډوډی وخوړه.
بريالي احمد وواهه.	بریالی احمد وواهه.
راځئ چې درس ولولو.	راځی چې درس ولولو.
د ده رنګ د سړي نه دی.	د ده رنګ د سړی نه دی.
هوسۍ راغله.	هوسی راغله.

۲ – ترکیبي کلمې: هغه کلمـې دي، چـې لـه دوو خپلواکـو کلمو یا مورفیمونو او یا هم له یـوې خپلـواکې کلمـې یـا یـوه نـا خپلواک مـورفیم څخـه رغېـدلې وي او لـه دې نـوي ترکیـب یـا جوړښت څخه یې یوه نوې مانا لاسته راغلې وي.

ترکیبي کلمې هم پر دوو ډولو وېشل کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف – هغه ترکیبي کلمې چې د پیوستون وړتیا ونه لري: که له دې کلمو سره دویم عنصر یوځای هم شي بیا هم خپل جلا شکل ساتي، لکه:

مفرد	ترکیب یا جمع
غر	غرونه
سیند	سیندونه
وزر	وزرونه
ښکر	ښکرور
زور	زورور
خبر	خبریال
پکتیا	پکتیاوال او داسې نور

په دې کې (ونه)، (ور) ، (یال) او (وال) روستاړي دي، چې ماقبل ورسره د پیوستون وړتیا نه لري، خو نورې داسې ترکیبي کلمې شته، چې همدا روستاړي ور سره نښلېدلای شي. که په دې حالت کې بیا دا وروستاړي ترې جلا ولیکل شي، نو د کلمې لیکنی عیب ګڼل کېږي. لکه:

مفرد	ترکیب یا جمع
غم	غمونه
بحث	بحثونه
ننګ	ننګیالی
سمون	سمونوال او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب – هغه کلمې چې د پیوستون وړتیا لري: هغه ډول ترکیبي کلمې دي، چې له دوو زیاتو بېلابېلو اجزاو څخه رغېدلي وي او یوه نوې مانا ترې لاس ته راغلې وي، دا ترکیبي کلمې د یو ځای لیکلو وړتیا لري او باید یو ځای ولیکل شي خو په لیکنۍ برخه کې یې له ځینو لیکوالو تېروتنه کېږي او په جلا جلا ډول یې لیکي، یانې دواړه ترکیبونه بېلابېل لیکي، لکه: (ویی) یا (لغت) چې یو خپلواک مورفیم دی، که له ده څخه مورړ د (پوهنه) په یو ځای کولو سره بل ترکیبي لغت جوړوو، نو بیا یې جلا جلا نه لیکو، لکه: (ویي پوهنه) که په دې ډول ولیکل شي نو بیا هم په اسانۍ سره د یوې واحدې مانا لپاره د یوه ترکیبي لغت په توګه کار نه شي ورکولای. سمه او درسته بڼه یې داده چې په ترکیبي او یو ځایي ډول ولیکل شي ؛ (ویيپوهنه)، لکه د پوهاند زیار ((پښتو لیکلار)) دا سمه نه ده، چې مورړ (لیک) جلا او (لار) جلا ولیکو، لکه د (لغت پوهنه) [1] په نامه چې یو ډېر مهم علمي کتاب لیکل شوی، د لغتونو د جوړښت په اړه بڼه هر اړخیز علمي او ژورو بحثونه لري، خو د کتاب په عنوان کې دا تېروتنه هماغسې پاتې شوې ده.

د ترکیبي کلمو تر ټولو غوره او ښه لاره دا ده ، هغه ترکیب چې د یو ځای لیکلو وړتیا ولري، باید یو ځای ولیکل شي او هغه چې هېڅ وړتیا نه لري، مجبور یاستو هغه جلا جلا ولیکو. لکه پکتیا+ وال = پکتیاوال. مجبور یاستو جلا ولیکو. ځکه چې د

(۱) لغت پوهنه، څېړنوال دوکتور دولت محمد لودین، پښتو ټولنه، کابل، ۱۳۵۵ ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکیب د لومړۍ برخې وروستی (الف) له خپلې وروستۍ کلمې یا مورفیم سره د پیوستون وړتیا نه لري، خو په (غزني) + (وال) کې چې دا وړتیا شته، نو بیا یې باید ضرور یو ځای ولیکو، لکه: غزنیوال، ارغندیوال، زرملوال، سمونوال او داسې نور...

د ترکیبي کلمو څو نور مثالونه :

یرغلګر

بلوسګر

هیڅیوال

نړیوال

ټولګیوال

څوکیوال

پوځیوال

ښکیلاکګر

ورانکار

نیواکګر

ټګمار

غمجن

ګټیالی

کتنپلاوی

چاپګر

لوبغاړی

ځانساتی

ورځچاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

خيانتكار
امانتكار
سستكار
نړيخور
ګډونوال
ولسواک
پانګوال
ښتينوال
ولسپال
ټولنوال
پرګنوال
ځمکواکي
نړيواکي
تمځی
پوهنځی
سمونځی
پالنځی
پخلنځی
لوبځی
ښويندی
ښکېلاک
زبېښناک
وربښمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرتمين

لېونتون

هېڅکله

مخنيوی

بنسټوال او داسې نور... [1]

په پښتو کې لا هم يو شمېر داسې کلمې شته، چې تر اوسه يې په ليکښه کې سم سمکی نه دی راغلی، اکثريت نه، خو ځينې ليکوال يې سمې نه ليکي، د دې کلمو لپاره هم بايد يو معيار ومنل شي. يو خو هغه کلمې دي، چې د پښتو ټولنې له پرېکړو سره سم په هغوی کې سمون راغلی او اوس په سمه بڼه ليکل کېږي او ځينې کسان لا اوس هم ترې سر غړاوی کوي او يا پرې نه پوهېږي. موږ به دلته په بېلابېلو وختونو کې د پښتو ټولنې له خوا شوې پرېکړې راوړو، له نېکه مرغه چې دا پرېکړې تر زياته حده تطبيق شوي، خو له هغو پرېکړو وروسته ځينې نورې داسې کلمې هم شته چې اوس يې هم په ليکلو کې اختلاف شته. پر هغو به هم لنډه رڼا واچوو.

۳- د ځينو اختلافي کلمو په اړه د پښتو ټولنې پرېکړې:

الف- لومړنۍ پرېکړه:

د ۱۳۲۱ ل کال پر جوزا (۱۹۴۲م کال،جون) د پښتو ټولنې په غوښتنه د افغانستان پنځه ويشت (۲۵) تنو ليکوالو او پوهانو په

[1] - پښتو ليکلار، پوهاند زيار، ننګرهار پوهنتون، ۱۳۶۰ ل کال ۲۱۷- ۲۲۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ټولنه کې غونډه وکړه او پر یو دېرش(۳۱) اختلافي موادو باندې يې تر بحث وروسته فيصله وکړه، چې دا لاندې کلمې بايد داسې وليکل شي:

فيصله شوي صورتونه	اختلافي صورتونه
شونډې	شونډې – شونډان
کښېناست	کښېناست- کښېنوست
ټول خلق	ټول خلق- ټوله خلق
ټولې خبرې	ټولې خبرې – ټوله خبرې
پاتې	پاته – پاتې
که راغلی وای	که راغلی وای- که راغلی وی
لويه	لويه – لو
تويه	تويه – تو
مېړونه .	مېړونه- مړونه (او داسې نور)
وليد په ټولو ماضي ګانو	وليد، وليدو، وليدئ، ومو ليدلو

کې دغه يو شکل غوره شو، مګر په ځينو کې به په اخره کې (ه) هم ورزياتوي، لکه: وواهه.

لُخ	لُخ، لوخ
وشو	وشو، وسو
شوی	شوی، سوی
شته	شته، سته
شی	شی، سی
لره ډوډۍ، لرې اوبه	لره ډوډۍ، لرې اوبه، لر ډوډۍ، لر اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښې خبرې ، ښه خبرې	ښې خبرې
غړ، غګ، غاګ	غړ ، ژغ
ځينې وايي، ځنې وايي	ځينې وايي
له ده ځنې ، له ده ځينې	له ده ځنې
چلوونکی، چلونکی	چلوونکی
ښوونکی، ښونکی	ښوونکی
ښوونځی، ښونځی	ښوونځی
کښې، کښ، کې	کښې
(پرې، په) په داسې مثالونو کې:	
احمد سترګې لري مګر لار	پر
پرې نهويني، په نه ويني	
ويل، ويله	ويل
ولاړ، لاړ	ولاړ
وکړ، وکی، وکه	وکړ
وکړئ، وکئ	وکړئ
مونږ، موږ	مونږ
زما، زمونږ، ځما، ځمونږ	زما، زمونږ
زه، ځه	زه

يادونه: وروسته بيا د دريېمې غونډې په فيصله کې لومړۍ فيصله داسې تعديل شوه:

لومړۍ پرېکړه	تعديل شوی حالت
پاته	پاتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ	(مونږ،موږ) دواړه ومنل شو.
ولاړ	(ولاړ، لاړ) دواړه صورتونه ومنل شول.
لُښ	لوښ

ب- دويمه پرېکړه:

د ۱۳۲۷ل کال د سنبلې پر اتمه (۱۹۴۸م کال د اګست پر ۲۰مه) نېټه په کابل کې د پښتو ټولنې په غوښتنه د لرې او برې پښتونخوا نولسو (۱۹)تنو پښتنو ليکوالو او پوهانو د پښتو ليک د ځينو اختلافي موادو په اړه داسې فيصله وکړه:

اختلافي صورتونه	فيصله شوي صورتونه
ڼ، نړ	ڼ
زه، ته، ده- زۀ، ته، ده	(زه، ته، ده) بې همزه په ټولو دغسې مثالونو کې
اورېدل، اخيسل، آورېدل،آخيستل	اورېدل، اخيستل (بې مده)
وليد، وګوره، اوليدو، اوګوره(اوداسې نور)	وليد، وګوره (بې الفه)
مې، دې، پرې، لاندې، باندې ـمِ، دِ، پرِ،لاندِ، باندِ	مې، دې، پرې، لاندې، باندې
لومړی،کوچنی،ګوډ،ګوته، بوخت_ لمړی، کچنی،ګُډ،ګُته،بُخت	لومړی،کوچنی،ګوډ،ګوته، بوخت
چاپ، ګړۍ- چهاپ، ګهړۍ	چاپ، ګړۍ
(ښ)	دا توری به د ((ش)) او د ((خ)) په ځای نه ليکو
(ږ)	دا توری به د ((ژ)) او د ((ګ)) په ځای نه ليکو
(ځ)	دا توری به د تلل د مصدر په حال فعل او دغسې نورو افعالو کې ليکو لکه: ځي، بوځي، راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل، وی	ویل(یوازې په شعر کې ((وی)) جایز دی.
کښې، کښ	کښې
د ماضي بعید ضمیرونه	(وم، وو، وی، و، وه، وې) یــــانې د مفـــــرد غایـــــب لپاره دوه (وو) لیکل کېږي.
د شول د مصدر مشتقات	شوم، شوو، شوې، شول، شوه، شوي باید ولیکل شي.
د ټولو افعالو د مذکر جمع	پــه (لام) لیکــل پــه کــار دي، لکه:راغلل،ولیدل.
ټولې مطلقې ماضي ګانې	باید داسې ولیکــو: ولیــد، وکـــوت، وکـــړ مګـــر وتـــاړه، وواهه باید په اخر کې (ه) ولري.

ج- درېیمه پرېکړه:

د ۱۳۳۷ل کال د سنبلې پر اتمه (۱۹۵۸م کال) د پښتو ټولنې پــه بلنه د شمالي او جنوبي پښتونخوا پښتانه لیکوال او پوهــان کابــل ته د خپلواکۍ د جشن په ورځو کې راغلي وو، د سنبلې پر پنځمــه (د ا ګست پر ۲۷مه) نېټه د پښتو لیـک پــه اړه مجلســونه او ادبــي بحثونه شروع شول، وروسته تر څو غونډو، بحثونو او ډېــرو څېړنــو د ځینو اختلافي موادو په اړه دا ډول پرېکړه وشوه:

اختلافي صورتونه	فیصله شوي صورتونه
ځمکه، مځکه، زمکه	ځمکه
زمری، مزری، ځمری	زمری
کښته، ښکته، خکته	کښته

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښه، ښپه، خپه	پښه
کښل، ښکل(د ليکلو او وېستلو په مانا)	کښل
کښلی (د ښايست په مانا)	ښکلی
ماسخوتن، ماخوستن	ماسخوتن
ورځ، روځ	ورځ
موږی، مېږوی	موږی
لويشت، ولېشت	لوېشت، لوېښت
ورک، روک	ورک
خسر، سخر	خسر
خوسا، سخا	خوسا
سکروټه، سروټکه، سکوروټه	سکروټه
وروړ، روړ	وروړ
ورونه، رونه	ورونه
وروړولي، روړولي	وروړ ولي
وروسته، روسته، روستو	وروسته
وروستی، روستی	وروستی
سيوری، سوری	سيوری
اخلم، اخلې، اخم، اخی، الم،الې	اخلم، اخلې
ښنل، ښنه- بخښل، بخښنه	ښنل، ښنه
ماسپښين، مازپښين، ماپښين	ماسپښين
کوم، کم	کوم
اغږل، اخښل، اخل	اغږل
نمږۍ، مږۍ، نوږۍ	نمږۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوی، زامن- ځوی، ځامن	زوی، زامن
زېږېدل، ځېږېدل	زېږېدل
زغستل، ځغستل	زغستل
زلمی، ځلمی	زلمی
سوځل، سېځل، سوزل، سېزل،	سوځل، سېځل
خوځېدل، خوزېدل،	خوځېدل
غورځنګ، غورزنګ	غورځنګ
زغمل، ځغمل	زغمل
ژرنده، زرنده، جرنده	ژرنده
ژبه، زبه، جبه	ژبه
ژړا، زړا، جړا	ژړا
ژوند، زوند، جوند	ژوند
ژمی، زمی، جمی	ژمی
ژوبل، زوبل، جوبل	ژوبل
خېژي، خېزي، خېجي، خېږي	خېژي
ژۍ، زۍ، جۍ	ژۍ
ژور، زور، جور	ژور
نژدې، نږدې، نزدې	نژدې
لمر، نمر، نور، مر ، میر	لمر، نمر
نمسی، لمسی، نوسی	لمسی، نمسی
لمونځ، نمونځ، مونځ	لمونځ
لمانځه، نمانځه، مانځه	لمانځه، نمانځه
لامده، لانده	لامده، لانده

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسرلی، سپرلی	**پسرلی، سپرلی**
ږغ، غږ، ژغ	**ږغ، غږ**
کنځل، ښکنځل	**کنځل، ښکنځل**
جینۍ، نجلۍ، جلۍ، جیلۍ	**جینۍ، نجلۍ**
لمبر، نمبر	**لمبر**
نولس، نونس	**نولس**
وېره، بېره، اېره	**وېره**
وییده، بیده، اوده	**ویده**
ویاله، بیاله، واله	**ویاله**
اوبدل، اودل، اوبل	**اوبدل، اودل**
نښتل، مښتل	**نښتل**
بزرګان، ملکان، بزرګانان، ملکانان	**بزرګان، ملکان**
وزه، بزه، بیزه	**وزه**
کارغه، قارغه، کارګه	**کارغه**
ڼ، نړ	**ڼ**
کجیر، قجیر	**کجیر**
ټوکه، پړک، چکړې، ټوقه، پړق، چقړې	**ټوکه، پړک، چکړې**
زړهٔ ، زړه	**زړه**
تهٔ، ته	**ته**
زهٔ، زه، ځه	**زه**
لوی، لو	**لوی**
دوی، دوئ	**دوی**

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی، هغوئ	هغوی
لویدیز، لویدیځ، لوئیدیز	لوېدیز
وویل، اووئیل	وویل
یو، ائینده، یوء ، آینده	یو، آینده
{ې}	دا توری (مجهوله یا) باید بې ځایه او د معروفې یا په ځای استعمال نه شي.

د پښتو ټولنې تر دې درېگونو پرېکړو وروسته دوه نورې ډله ییزه پرېکړې هم شوي، چې یوه د باړه ګلی علمي سیمینار پرېکړې دي او بل د پوهنې وزارت د تعلیمي نصاب له خوا د رابلل شوي ورکشاپ پرېکړې دي، چې دلته وړاندې کېږي:

د-د پښتو د متحد لیکدود او لیکلار لپاره د ((باړه ګلی)) د غونډې متفقه پرېکړې:

د پښتو لیکدود په اړه د پښتو ټولنې تر درېیمې پرېکړې (۳۲) کاله وروسته یو ځل بیا د دې شرایط برابر شول، چې د پښتو د یو متحد لیکدود د رامنځته کولو لپاره عملي هلې ځلې وشي. په دې لړ کې د پېښور پوهنتون د پښتو اکیډیمۍ په نوښت د (۱۳٦۹ل کال) یا د ۱۹۹۰ م کال د جولای له (۱۰) تر (۱۲) پورې د سوات په ((باړه ګلی)) کې یو درې ورځینی سیمینار جوړ شو، چې په کې د پښتونخوا له ګوټ ګوټ څخه تقریباً سلو تنو ادیبانو او ژبپوهانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډون کړی و، دې غونډې په خپلې لومړنۍ ناسته کې د کار شل کسیزه کمېټه وټاکله، چې په کې دغه ښاغلي شامل وو:

۱- پروفیسور سید محمدتقویم الحق کاکاخېل، ۲- پروفیسور جهانزېب نیاز، ۳- پروفیسور نصیرالدین، ۴- حبیب الله رفیع، ۵- منتظر بیټني، ٦- عبدالکریم بریالی، ۷- همېش خلیل، ۸- ډاکتر محمداعظم اعظم، ۹- ډاکتر خالد خان خټک، ۱۰- محمدپروېش شاهین، ۱۱- پروفیسور محمدافضل رضا(اعزازي غړی)، ۱۲- پروفیسور خواجه محمد سائل، ۱۳- نورشاه جهان انور، ۱۴- ډاکتر وردګ (اعزازي غړی) ۱۵- سیال کاکړ، ۱٦- سیداحمد مومند، ۱۷- ډاکتر محمداقبال نسیم خټک، ۱۸- ډاکتر محمداسرار(اعزازي غړی) ۱۹- خیبر اپریدی، ۲۰- پروفیسور یارمحمد مغموم.

د کار د کمېټې غړیو په درېو ناستو کې د پښتو لیکدود ستونزې، کشالې او ګډوډۍ په هر اړخیزه توګه وڅېړلې، پر ټولو یې په سړه سینه غور وکړ او په هره برخه کې تر علمي بحث وروسته یوې نتیجې ته ورسېدل. کمېټې د خپل کار وروستۍ پرېکړې او نتایج په لویه غونډه کې واورول چې د ټولو د تائید وړ وګرځېدل او ملاتړ یې ترې وکړ. د پښتو متحد لیکدود په اړه یې خپلې وروستۍ متفقه پرېکړې داسې صادرې کړې:

((۱- هغه کلمې چې د عربۍ او فارسۍ نه پښتو ته راغلې دي او معنا یې هم هغه ساتلې ده، هغه به په خپل اصل شکل کې لیکلی شي، لکه: قصه، قمیس، ضعیف. او هغه کلمات چې پښتو خپل کړي دي معنا یا شکل یې بدل شوی دی، هغه به په پښتو کې په اوښتي شکل لیکل کېږي، لکه: تپوس، پام او د عربۍ مخصوص

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټکي به د پښتو په کلماتو کې نه لیکو، مثلاً: ((تورخم)) به په ((ت)) لیکو په ((ط)) به يې نه ليکو.

۲- ((ڼ)) به د یو توري په شکل کې د پښتو پـه ا-ب-ت، یعنې حروف تهجي کې د ((ن)) نه وروسته لیکلی شي او نـوم بـه یـې ((نوڼ)) وي.

۳- هغه کلمې چې په اخر کې ((زور)) لري هغه ب په (ه) لیکلی شي لکه: خوشحاله (مـذکر) خوشـحاله (مونـث) او دغـه (ه) بـه د تانیث مخصوص علامت نه شي ګڼلی.

۴- ((مد)) په پښتو کې نه شته.

۵- مجهوله ((ے)) چې په قطبي پښتونخوا کې پرته لیکل کېـږي، هغه به همداسې پرته لیکلی شـي، لکـه: سـړے و غیـره، البتـه پـه افغانستان او سویلي پښتونخوا کې به د دوی د خپل لیکدود سـره سمه د مخکې په شان لیکلی شي.

٦- مخصوصه (ی) به د کلمې په میـنځ کـې ((ېـ)) او اخـر کـې ((ې)) لیکلی شي، لکه سړې اوبهٔ، خېر و غیره. مجهوله یعنـې پرتـه ((ے)) به هم د کلمې په میـنځ کـې د مخصوصـې ((ېـ)) غونـدې لیکلی شي.

۷- د معروفې ((ي)) لپاره بـه دوه څنـګ پـه څنـګ ټکـي ((ي)) لیکلی شي، لکه: سړي، زمري او نور.

۸- یای تانیث ((ۍ)) به په اخر کې د کش سره لیکلی شي، لکه: کرسۍ، جینۍ و غیره.

۹- د فعل لپاره به د مخکې غوندې د ((ی)) دپاسـه ((ء)) لیکـو، لکه: وخورئ، وکړئ و غیره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰- په ضمیر متصل او ((ېئ)) کې به په ((ی)) باندې همزه لیکلی شي او مخصوصه ((ي)) لیکلی شي او یا به ((ی)) او مخصوصه ((ی)) لیکلی شي، لکه په ((يئ)) کې به یوه ((ی)) او په دویمه ((ی)) باندې همزه لیکلی شي.

۱۱- په داسې ((ه)) کې، لکه: زړهٔ، ښهٔ، پهٔ، تهٔ د مخکې په شان د ((ه)) دپاسه ((ء)) لیکو، یعنې زړهٔ، ښهٔ، څهٔ کې به د ((ه)) دپاسه ((ء)) وي. په افغانستان او سوېلي پښتونخوا کې به هم دغه رنګ لیکلی شي.

۱۲- ((ګ)) به په کونډه لیکلی شي.

۱۳- کښې، کښېناستل، نخښه، بخښل او داسې نور ټکي به هم دغه رنګ لیکلی شي.

۱۴- معدوله ((واو)) به د ټکو نه نشي غورځولی، لکه: خولهٔ، خواړهٔ، ګوند، غوندې وغیره.

۱۵- هغه ټکي یا کلمې چې د عربۍ او فارسۍ نه د ((پیش)) په حالت کې راغلي دي په ((پیش)) به لیکلی شي یعنې په خپل رنګ کې لکه: ګُل، بُلبل، هغه پښتو کلمې چې پېښ لري هغه به په مجهوله ((واو)) لیکلی شي، لکه: پوښتنه، مور او نور.

۱٦- معروف ((واو)) به د کلمو نه نه غورځول کېږي او دپاسه به پېښ ورکولی شي، لکه: نُور، سُور او نور.

۱۷- د پښتو مخصوص توري څ،ځ،ښ،ړ به همدغسې لیکلی شي.

د کمېټې سفارش دی چې پښتو اکېډیمي دې د مرکزي او صوبايي حکومت په مدد د استادانو او طالب علمانو لپاره یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رهنما کتاب تیار کړي، چې د دې ټکـو پـه اسـتعمال کـې اشـتباه ختمه شي. (د فیصلې په پـای کـې (۲۰) کسـیزې کمېټـې د غـړو لاسلیکونه کړي دي).

د ۱۳۸۷ل کال د ثور پر ۲۸مه نېټه، د افغانستان د پوهنې وزارت د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتـابونو د تـالیف ریاسـت لـه خوا، د درسي نصاب د پښتو او دري کتابونو د واحد لیکـدود پـه اړه درې ورځینی علمي ورکشـاپ جـوړ شـوی و. پـه دې علمـي ورکشاپ کې د لاندې کلمو پر اختلافي یا توپیري بڼو بحث وشـو او په دې ډول یوې واحدې نتیجې ته ورسېدل:

هـ- د پوهنې وزارت د تعلیمي نصاب لپاره منل شوی واحد لیکدود:

ګڼه	بېلابېلې لیکلې بڼې			منل شوې بڼه
	لومړی	دویمه	درییمه	
۱	اوویشتم	اوه ویشتم		اوویشتم
۲	اغزی	ازغی		اغزی
۳	ایستلی	ویستلی		ایستلی
۴	اواره	هواره		هواره
۵	اوسپنه	وسپنه		اوسپنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦	اولس	ولس		ولس
٧	انځورولای	انځور کولای		انځـــورولا ی
٨	وولسم	اولسم		اوولسم
٩	اولسمشر	ولسمشر	اولس مشر، ولس مشر	ولسمشر
١٠	پرانیزي	پرانستل	پرانیستل	پرانیستل
١١	بریښنا	برښنا		برېښنا
١٢	برخوال، برخلیک	برخمن	برخـــــه من	برخمن
١٣	باندنیو	باندینیو		باندنیو
١۴	بوزي	بوځي		بوځي
١۵	بېځایه	بیځایه	بې ځایه	بېځایه
١٦	بې درنگه	بېدرنگه		بې درنگه
١٧	برخه وال	برخوال		برخوال
١٨	تېلفون	تلیفون	ټیلیفون	تلیفون
١٩	تشبه	تشبیه	تشبې	تشبیه
٢٠	تغیر	تغییر		تغییر
٢١	تعین	تعیین		تعیین
٢٢	تللی	تلی		تللی
٢٣	تیرونکی	تېرroونکی		تېرroونکی
٢۴	تمباکو	تماکو	تنباکو	تنباکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵	پسرلی	سپرلی		پسرلی
۲٦	په خپلو	پخپلو		په خپلو
۲۷	پنځلس	پینځلس		پنځلس
۲۸	په ټولنه کې	په ټولنې کې		په ټولنه کې
۲۹	پاتې وو	پاته وو		پاتې وو
۳۰	پدغه	په دغه		په دغه
۳۱	په درناوې	په درناوي	پدرناوې	په درناوي
۳۲	پاچایان	پاچاهان	بادشاهان	پاچایان
۳۳	په واسطه	پواسطه		په واسطه
۳۴	پطرول	پټرول	پترول	پترول[1]
۳۵	پیل	فیل		فیل
۳٦	پطلون	پتلون		پتلون
۳۷	پل	پول		پول
۳۸	په کې	پکې		پکې[2]
۳۹	پاسنی	پاسینی		پاسنی
۴۰	ښوونکو	ښوونکیو		ښوونکو

[1] هغه کلمې چې له لاتیني څخه عربي او له عربي څخه پښتو ته راغلې وي او ط ولري ط په ت بدلېږي او په خپله اصلي بڼه لیکل کېږي.

[2] کله چې ((په)) د سربل بڼه ولري، باید جلا ولیکل شي او که چېرې داسې نه و، نو یو ځای دې ولیکل شي، لکه: ((په کور کې نه شته)) ((اوبه پکې نشته)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۱	خوشحال	خوشال(نوم)		خوشحال (مرکب صفت) خوشال (نوم)
۴۲	ختیځ(شرق)	ختیز(شرقي)		ختیځ- ختیز
۴۳	خپل منځي	خپلمنځي		خپلمنځي
۴۴	ځبېښل	زبېښل		ځبېښل
۴۵	ځایداې	ځائیداې	ځاېیداې	ځاېیداې
۴٦	ځلېریشت	ځلورویشت	ځلرویشت	ځلرویشت
۴۷	ځښل	ځکل	ځښاک	ځښل- ځښاک
۴۸	څېړونکو	څېړونکیو		څېړونکو
۴۹	چلم	چیلم		چیلم
۵۰	چورت	چروت	چُرت	چورت
۵۱	دوه ځله یې	دوه ځلې یې		دوه ځله یې
۵۲	درانه	درانده		درانه
۵۳	دوکان	دکان		دوکان
۵۴	دعا	دوعا		دعا
۵۵	دوولسم	دولسم		دولسم
۵٦	دویم	دوهم		دویم
۵۷	دریم	درېم	درییم	درېم

۵۸	رغاونه	رغونه		رغاونه
۵۹	رامینځته	رامنځته	رامنځ ته	رامنځته
٦٠	رېښتیا	رښتیا		رېښتیا
٦١	راکښل	راښکل		راکښل
٦٢	زانګو	ځانګو		زانګو
	زنګل	ځانګل		زنګل
٦٣	زلمی	ځلمی		زلمی
٦۴	زوی	ځوی		زوی
٦۵	زنځیر	ځنځیر		زنځیر
٦٦	زوز	ځوځ	ځوز	ځوز
٦٧	ژبدود	ژب دود		ژبدود
٦٨	ژباړنه	ژباړه		ژباړه
٦٩	راکړ شو	راکړای شو	راکـــړل شوی	راکـړی شـو(د مفـرد لپـاره)، راکـړ شـول(د جمعـې لپـاره) ښـځینه او نرینه توپیر یې له مرسـتیال فعل څخه کېږي.
٧٠	سوزي	سوځي		سوځي
٧١	سون	سونګ		سونګ
٧٢	سکه	سیکه		سیکه
٧٣	ساه	سا	ساء	سا
٧۴	سهیل	سویل		سویل
٧۵	سیمه ایز	سیمه ییز		سیمه ییز
٧٦	شوری	شورا		شورا
٧٧	شات	شهد		شات

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۸	شوده	شیده	شــودې، شېدې	شېدې
۷۹	طوفان	طوپان	توپان	توپان
۸۰	طوطي	توتي		توتي
۸۱	عاشوری	عاشورا		عاشورا
۸۲	غوصه	غصه	غوسه	غوسه
۸۳	غنچه	غونچه		غونچه
۸۴	کیلي	کلي		کیلي
۸۵	کښبوت	کېووت		کېووت
۸٦	کلتور	کولتور		کلتور
۸۷	کندز	کندوز	قندز	کندوز
۸۸	کندهار	قندهار		کندهار
۸۹	کونړ	کنړ		کونړ
۹۰	کرنه	کرهنه		کرنه
۹۱	کلمه	کلیمه		کلمه
۹۲	کومک	کمک		کومک
۹۳	کنځل	ښکنځل		کنځل
۹۴	کړي دي	کړيدي		کړي دي
۹۵	نه لري	نلري		نه لري
۹٦	لپاره	له پاره		لپاره
۹۷	لیمخی	لمخی		لیمخی
۹۸	لیرې	لېرې	لرې	لېرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۹	لعل	لال		لال
۱۰۰	لار	لیار		لار
۱۰۱	له پاسه	لپاسه	دپاسه	له پاسه
۱۰۲	مسوول	مسؤول	مسؤل	مسؤول
۱۰۳	مونږ	موږ		موږ
۱۰۴	مؤلف	مولف		مؤلف
۱۰۵	مسئله	مساله	مسله	مساله
۱۰۶	منځ	مینځ		منځ
۱۰۷	معنی	معنا	مانا	مانا
۱۰۸	ملیون	میلیون	میلون	میلیون
۱۰۹	نهه ۹	نه		نهه ۹
۱۱	نحوه	نحو	نحؤ	نحو

(c) ketabton.com: The Digital Library

٠				
١١١	نرينه	نارينه		نرينه (صفت) نارينه (نوم)
١١٢	نصوار	نسوار		نسوار
١١٣	نشته	نه شته	نيشته	نشته
١١٤	نژدې	نږدې	نيږدې	نژدې
١١٥	نړيوال	نړۍ وال		نړيوال
١١٦	نږور	انږور	نږور	نږور
١١٧	نشه	نيشه		نشه
١١٨	نه شم کولی	نشم کولای	نه شم کولای	نه شم کولای
١١٩	نه کوي	نکوي		نه کوي
١٢٠	نه لري	نلري		نه لري
١٢	واخيست	واخست		واخيست

(c) ketabton.com: The Digital Library

١				
١٢٢	ورمېږ	اورمېږ		ورمېږ
١٢٣	وربشي	اوربشي		وربشي
١٢٤	وښاياست	وښياست		وښاياست
١٢٥	هندوانه	هيندوانه	هندوانه	هندوانه
١٢٦	هنداره	هينداره		هنداره
١٢٧	هديره	اديره		هديره
١٢٨	هستوگنه	استوگنه		استوگنه
١٢٩	يادښت	ياداشت	ياد داشت	يادښت(د ياد داشت پرځاى) او يادونه د (تذکر) پر ځاى کارول کېږي.
١٣٠	راغلی و	راغلی وو	راغلی ؤ	راغلی و
١٣١	کېږدي	کيدي	کېږدي	کېږدي
١٣	کښينه	کينه	کېنه	کېنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲				
۱۳۳	گوره	ګوره		د (ګ) پرځای (گ) کره ومنل شو.
۱۳۴	علماو	علماوو		علماوو[۱]
۱۳۵	منځ کوي	منځه کوي	منه کوي	منځ کوي
۱۳۶	معلومات	مالومات		معلومات[۲]
۱۳۷	مازغه	ماغزه		ماغزه[۳]
۱۳۸	منځګړی	منځ ګړی	منځــــــه ګړی	منځګړی
۱۳۹	نجلۍ	جلۍ	جینۍ	نجلۍ[۴]

---

[۱] د خپلواک پای (ā،a) ویبونو جمع په دوو (واونو) جوړېږي، لکه (a): د جمله وو مخلوقاتو پلار دی دا، (ā پای)، لکه اړتیاوو، علماوو، سپېڅلتیاوو...

[۲] د پښتو کولو (مفغنولو) په شرطونو کې د التباس یا ټکر نه رامنځته کېدو شرط اړین دی.

[۳] د الف منځو کلمو په مغیره کولو کې منځنی الف له منځه ځي، لکه: مغزو، مېلمنو، پښتنو، درو (درملو) خوړو.

[۴] د کلمو په منځ کې (ی) ګانې د شک او التباس د له منځه وړلو لپاره حتمي دي، له دې پرته د کلمو په منځ کې بېخي حتمي نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴ .	اوبدل	اودل	اوبل	اوبدل

که موږ د پښتو ټولنې د سمون بهیر ته نظر وکړو، نو وبه ګورو چې ډېر مثبت بدلون په کې راغلی او رښتیا هم پرڅای پرېکړې یې کړي دي، تر لومړۍ پرېکړې یې دویمه غوره او تر دویمې دریمه هغه غوره ده، د وخت په تېرېدو سره تر درېیمې پرېکړې وروسته څه ناڅه نور سمون هم راغلی دی، وګورئ اکثره پرېکړې یې سمې کارېږي، ډېر کم خلک یې تر پرېکړو دمخه حالت ښه لیکي.

تر پرېکړې دمخه حالت	اوسنۍ زیاته کارېدونکې بڼه
کنځل، ښکنځل	کنځل
اوبدل، اودل	اوبدل
جینۍ، نجلۍ	جینۍ
ږغ، غږ	غږ
پسرلی، سپرلی	پسرلی
لمر، نمر	لمر
لمسی، نمسی	لمسی
خېژي	خېږي
وروڼه	ورونه
لوېشت، لوېښت	لوېشت او ځینې نورې کلمې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر پورتنیو سمونونو سربېره ځینې نورې کلمې هم شته چې تراوسه یې په لیکنۍ برخه کې څه ستونزې شته. له هغې جملې څخه یوه هم په تورو د اعدادو لیکنه ده، لکه:

دوم/ دوهم/ که دویم

درېم که درېیم

شپاړلسم که شپاړسم او داسې نور...

د عدودونو په برخه کې زه فکر کوم، چې دلته یوه قاعده شته، که هغې ته دقیق شو کېدی شي، ستونزه تر زیاته بریده حل شي، قاعده داده چې:

الف- هغه عددونه چې په پای کې یې واول راغلی وي، لکه: دوه، درې، اویا، اتیا، نوي او نور، دا په پای کې د یم (em) په عددي روستاړي، چې د یوه عدد د پوړۍ څرګندونه کوي، لیکل کېږي، خو زورکی (ə) چې هغه هم واول ګڼل کېږي، که د کوم عدد په پای کې راشي، هغه هم د نورو رتبه یي عددو بڼه خپلوي. نو دلته قاعده دا ده چې خپله عدد + رتبه یي روستاړی.

دوه + یم	(em+dwa)	دویم	(dwaem)
درې + یم	(em+dre)	درېیم	(dream)
اتیا + یم	(em+ātya)	اتیایم	(ātyāem)
نوي + یم	(em+nawi)	نوییم	(nawiem)
اویا + یم	(em+āwyā)	اویایم	(āwyāem)

او داسې نور...

ب- هغه عددونه، چې پر کانسوننټ پای ته رسېدلي وي، د هغوی پوړیزي، حالت په ام (am) روستاړي پای ته رسېږي، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلور + ام	(am+calor)	خلورم	(caloram)
شپږ + ام	(am+špaẓ)	شپږم	(špaẓam)
لس + ام	(am+las)	لسم	(lasam)
یوویشت + ام	(am+yewwišt)	یوویشتم	(yewwištam)
دېرش + ام	(am+derš)	درېشم	(deršam)
څلوېښت + ام	(am+cəlwiṣt)	څلوېښتم	(calwiṣtam)
پنځوس + ام	(am+panjos)	پنځوسم	(panjosam)

البته په پښتو- عربي ليکدود کې د رتبه یي عددونو ټول اوازونـه انځورېدلای نه شي. هغه عدودونه چې په زورکې پای ته رسېدلي وي، هغه هم تر همدې قاعدې لاندې راځي یانې په (ام) یې رتبه یي حالت څرګندېږي، لکه:

پنځه + ام	(am+pinĵə)	پنځم	(pinĵam)
اوه + ام	(am+owə)	اووم	(owəam)
نهه + ام	(am+nəhə)	نهم	(nəham)
شپېته + ام	(am+špetə)	شپېتم	(špetam)

او داسې نور...

د پورتنیو کلمو ترڅنګ بل هغه ډول کلمې دي، چې پښتـو دي اکثره یې د پښتو ټولنې په پخوانیو پرېکړو کې راغلي او ځینې یې نه دي راغلي، اوس یې هم ځینې خلک په ناسمه بڼه لیکي لکه:

ناسم	سم
تیکه	تیره

ګیره	رېره
توکل	تورل
پختو	پښتو
پختونخوا	پښتونخوا
پکې	په کې
لخوا	له خوا
یواځې	یوازې
ستونځه	ستونزه
دپاره	لپاره
کونکی	کوونکی
پدې	په دې
مخامخ کېږي	مخامخېږي
بخښونکی	ښونکی
بخښنه	ښنه
سوله ایز	سوله ییز
کښې	کې
زمونږ	زمور
کښېږدي	کېږدي
کښیني	کېني
ځوی	زوی
نړۍ وال	نړیوال
نشي	نه شي
مینځ	منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمه ایز	سیمه ییز	
ثبتونکی	ثبتوونکی	
تښتونکی	تښتوونکی	
لدې	له دې	او نورې

۴- له نورو ژبو څخه پښتو ته راغلې کلمې:

پر عددونو سربېره نورې داسې ګڼې کلمې هم شته، چې تراوسه یې په لیکلو کې اختلاف شته، له هغې جملې څخه یو هم له نورو ژبو څخه راغلې کلمې دي، په دې ډله کې دا کلمې شاملې دي:

الف- له انګلیسي ژبې څخه راغلې کلمې: چې اکثره یې نړیوال لغتونه ګڼل کېږي او په همغه مانا او مفهوم دلته هم کارېږي، دا ډول کلمې د ټولو پښتنو ترمنځ یو ډول نه لیکل کېږي، نو ځکه خو په کار ده، چې لیکنې یووالی یې رامنځته شي. د کوزې پښتونخوا پښتانه دا ډول کلمې د انګرېزۍ په دود تلفظوي او کاروي یې، خو په افغانستان کې یې د دې کلمو لیکنې معیار فرانسه یې تلفظ نیولی، چې د افغانستان دري ژبې یې هم همدې ته ورته تلفظوي. د دې کلمو ځینې یې دا دي:

افغانستان	کوزه پښتونخوا
سوسیالیزم	سوشلیزم
انترناسیونالیزم	انټرنشنلیزم
دیموکرات	ډیموکراټ
دیموکراسي	ډیموکراسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

استوکراسي	ارسټوکراسي
بروکراسي	بیروکراسي

د خاصو نومونو په کارونه کې هم توپیرونه شته.

لکه:

ایټالیا	ایټلي	
اسیا	ایشیا	
مالیزیا	ملیشیا	
اندونیزیا	اندونیشیا	
هند	انډیا	
چیچنیا	چیچن	
اروپا	یورپ	او داسې نور...

په دې برخه کې یوه قاعده دا ده، چې هرې ژبې ته چې د بلې ژبې کومه کلمه راځي، نو دا ژبه پرې د خپل فونولوژیک جوړښت عملیه تطبیقوي او هغه کلمه تر هغه حده صقیلوي، چې د خپلې ژبې د محاورې مسیر ته یې برابره کړي. دا بهیر تر هغه حده جواز لري چې د کلمې مانا بدله نه شي. نو د پورتنیو کلمو افغاني شکل ته که ترجیح ورکړای شي بده ځکه نه برېښي، چې د کلمې اصلي مانا نه بدلېږي یوازې په تلفظ کې یې څه ناڅه بدلون راځي، چې دا هم یو ډول اسانتیا رامنځته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب- له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلې کلمې: يو هغه ډول کلمې دي، چې له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلي، پښتو پرې خپل قانون تطبيق کړی او ډېر زيات فونولوژيک تغييرات يې په کې راوستي، د دې ډول کلمو په ليکنۍ برخه کې هم کېدی شي، همدې پښتو بڼې ته يې ترجيح ورکړای شي، لکه:

خلق	خلک
قميص	کميس
تفحص	تپوس
حق+ له	هکله
معنی	مانا
يعنې	يانې
معنوي	مانيز

او داسې نور...

بل هغه ډول عربي کلمې دي، چې مذهبي ارزښت او مفهوم لري، په هغو کې تغيير او تبديل راوستل نه يوازې د کلمې بڼه بدلوي، بلکې مانا يې هم تغييروي او مذهبي ارزښت او مانا يې له منځه ځي، په کار دي چې دا ډول کلمې په خپله اصلي بڼه وليکل شي لکه:

ايمان، حج، زکات، فرض، سنت، واجب، دعا، نيت، الله، اکبر، مذهب، دين، استنجا، صدقه، قرباني، خيرات، مسحه، ايات، حديث، وعده، جبر، غفار، اختيار، خير، اذان، سجده، رکوع،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نکاح، طلاق، عاق، امام، قبله، کعبه، رسول، نبی، قرآن او داسې نور[1]. په داسې حال کې چې یو شمېر عربي کلمې باید د مذهبي مانا او تقدس له مخې په همغه عربي بڼه ولیکل شي، ځینې نورې کلمې چې سوچه پښتو دي او پښتو ریښه لري، خو د زمانې کاتبانو هغه په شعوري او ناشعوري ډول د عربي او دري ژبې د قاعدې تابع کړي او یا د عربي خاص توري یې په کې ورګډ کړي دي، هغه هم باید په خپله هماغه پښتو بڼه ولیکل شي. قاعده دا ده، چې لس عربي توري (ث، ذ، ح، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق) چې په کومه کلمه کې راځي، دا کلمې طبعاً عربي دي او دا قطعاً په هغو کلمو کې نه شي راتللای چې پښتو ریښه لري.

سمه پښتو بڼه	ناسمه بڼه	
ساپی	صافی	
اپریدی	افریدی	
خوشال	خوشحال	
الینګار	علینګار	
الیشنګ	علیشنګ	او ګڼ شمېر نور

(ع) په هغو کلمو کې راتلای شي، چې عربي وي، قطعاً په هغه کلمه کې چې (ګ) په کې وي، (ع) او دا نهه نور توري نه شي راتلای، نو ځکه د (ا) پر ځای په (ع) د الینګار لیکل تېروتنه ده، دا قاعده له (افغانستان) پرته چې (ف) په کې راځي او هغه هم

(۱) پښتو ګړښود، محمدسرور وکیلي، د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا مرکز، پېښور، ۱۳۸۷ ل کال، د مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاً د اوږدو تعاملاتو نتیجه ده د (افغان) کلمې اوسنۍ بڼې تـر ډېرو پړاوونو وروسته دا حالت غوره کړی، نور نـو پـه پښـتو کلمـو کې دا توري نه شي راتللای، نو ځکه باید پښتو کلمې پـه خپلـه پښتو بڼه ولیکل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

په پښتو کې د سربلونو او وستر بلونو سم استعمال

په پښتو لیکنۍ برخه کې یوه ستونزه همدا دسربلونو او اوستربلونو ناسمه کارونه ده. سره له دې چې د لیکدودو له مخې، سربلونه او اوستربلونه لکه څنګه چې دي همغسې لیکل کېږي، خو د کارونې سم ځایونه یې له ځینو کسانو څخه غلطېږي او یو د بل پر ځای یې کاروي. کله چې هر سربل له خپل اوستربل سره را نه شي او یا هم د یوه سربل پر ځای بل هغه راشي، نو د جملې مانا بدلوي او هغه مقصوده مانا چې باید ور یې کړي، نه ورکوي. مخکې تر دې چې د سربلونو او اوستربلونو پر شننه پیل وکړو ښه به وي چې نومورې مورفیمونه تعریف کړو.

سربلونه او اوستربلونه: هغه نه ګردانېدوونکي مقید مورفیمونه دي، چې په خپلواکه توګه کومه مانا نه ښندي، بلکې له خپلواکو نامقیدو مورفیمونو سره یو ځای یوه مانا او مفهوم رسوي.

الف- سربلونه(پیشیني) **Prepositions**:

هغه ادات دي، چې تر یو نوم دمخه راځي او په جمله کې د هغه حالت او دریځ څرګندوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب- اوستربلونه (پسيني) Post Positions:

هغه وييکي دي، چې په يوه جمله يا فقره کې تر يوه نوم وروسته راځي.[1] پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار د د سربلونو او اوستر بلونو په اړه وايي:

((سربلونه Prepositions او اوستر بلونه Post Positions هغه کوشني ناخپلواک او نااوړېدوني ډېرپېښې (کثير الوقوع) او ډېر کارنده ژبني توکونه يا ويیکي Paraticles دي، چې په يوه جمله کې يې د خپلواکو توکونو يا نومونو (صفتونو، ضميرونو او شمېر نومونو) په ملتيا مانا او دنده څرګندېږي، سره له دې چې سربلونه او اوستربلونه د جملې يا په بله وينا، په ناخپلواکو او مرستيالو توکونو کې راځي او مانا او پازه يې د همدغو نومونو يا کړونو او کړولونو په ګاونډېتوب کې څرګندېدی شي، خو دا چې پر دغو آرو يا خپلواکو يو ډول اغېز لري او د هغوی دريځونه اوپېرونه (حالتونه) څرګندوي، نو اداره کوونکي، چلوونکي يا واکمن توکونه هم بلل کېږي.)) [2]

سربلونه او اوستر بلونه که نا سم وکارول شي د جملې مانا ته بدلون ورکوي او نحوي جوړښت يې بدلېږي، دلته به يې څو بېلګې وړاندې کړو. دا ډول تېروتنې ډېرې کېږي، وګورئ دا مثالونه چې د (له) پر ځای يې (د) کارولی دی.

---

(۱) پښتو غړپوهنه او ويیپوهنه، پوهنوال محمد صابر خوېشکی، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، ۱۳۸۰ ل کال، ۲۵ مخ.

(۲) پښتو پښويه، پوهاند دوکتور مجارو احمد زيار، دانش خپرندويه ټولنه، ۱۳۸۲ ل کال، ۱۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ناظم ویلي: تل به دې ساتم (د) پردو وطنه!

د ناظم اصلي هدف دلته دا دی، چې خپل وطن (له) پردو څخه وساتي، خو څرنګه چې ده په ناشعوري توګه د (له) پر ځای (د) کارولی نو دلته دا مسره داسې مانا ورکوي، چې ناظم (د) پردو وطن ساتي نه خپل، او دا هغه مانا ده، چې شاعر یا ناظم اصلاً نه ده غوښتې، خو د (د) د ناسمې کارونې له امله د شاعر د زړه مانا معکوسه شوې ده.

یا دا بله بېلګه:

ته خو به (د) زلفو کوڅې جوړې کړې – زه په دې شلېدلي ګرېوان څه وکړم (خاطر)

دلته هم په ناشعوري ډول د (له) پر ځای (د) راوړل شوی ، د شاعر هدف دا دی چې (له زلفو) کوڅې جوړې شي، نه (د زلفو کوڅې)، خو څرنګه چې شاعر (د) سم نه دی کارولی، نو ځکه خو دا بیت هغه مانا اصلاً نه ورکوي، چې شاعر په زړه کې جوړه کړې وه. دا ډول تېروتنې په ادبي متونو کې دومره زیان نه پېښوي، خو په حقوقي ، جزایي او سیاسي متونو کې دا ډول ګرامري تېروتنې د شخص او ټولنې سیاسي ژوند بربادولای شي.

په (په) او (پر) کې هم دا ډول تېروتنې کېږي، (په) اصلاً دفاعلي حالت لپاره راځي، په یوه جمله کې چې شخص یو فاعل وي یا فاعلي حالت ولري او (پر) د مفعولي حالت لپاره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(زه په احمد سیاسي کار کوم.) مانا دا چې احمد مې د سیاسي کار لپاره د یوې وسیلې یا فاعل په توګه ګومارلی، احمد خپله اجرا کوونکی دی، خو دا بله جمله چې:

(زه پر احمد سیاسي کار کوم.) دا مانا ورکوي، چې زه غواړم احمد دسیاسي کار له لارې تشویق کړم، چې له ما سره په سیاسي مبارزه کې راګډ شي، یانې دلته احمد کوم کار نه اجرا کوي، بلکې کار پرې اجرا کېږي.

(زه ځم چې په ډاکتر غاښ وباسم.) یانې دا چې زما غاښ رنځور دی او ډاکتر ته ځم چې غاښ مې وکاږي. خو دا بله جمله: (زه ځم چې پر ډاکتر غاښ وباسم.) دا مانا ورکوي چې زه د ډاکتر غاښ وباسم. یانې دا چې د (په) او (پر) ناسم استعمال د جملې مانا سرچپه کوي.

زموږ په کندهارۍ لهجه کې د (پر) او (په) کارونه ډېره دقیقه ده، خو په ختیزې او مرکزي لهجې کې دا کارونه دقیقه نه وي، نو که څوک غواړي (په) او (پر) دقیق استعمال کړي، د کندهارۍ لهجې معیارونه ورته ډېره ګټه رسولای شي.

دغسې د نورو سربلونو او اوستربلونو کارونه هم در واخله. دلته به موږ هر سربل دهغه له خپل اوستربل سره لږ په تفصیل وڅېړو.

۱) په : چې له (کې) اوستربل سره اړوند نوم، تون یا ظرفي حالت څرګندوي، لکه: په (ټولګي کې) له (پورې) اوستربل سره بل ډول تونپېر، یا په بله وینا، یو تړاو او پیوستون ښیي، لکه: په ځان پورې، په تا پورې، ستا په خبرې پورې (به ارتباط ګپ شما)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له " سره" اوستربل سره یو لوښنپېر(الي حالت) راښيي، لکه: په بياتي سره، په چړې سره، په وينا سره، په زور سره، په خوښۍ سره.
له "پسې" او ستربل سره يو بل راز تونپېر يا پرله پسېوالی څرګندوي، لکه په تاپسې، په سختۍ پسې اساني راځي، په ژمي پسې پسرلی دی، کله کله ترې "سره" اوستربل لوېدی هم شي، لکه: په چاره، په خوښه که په زور وي، له مظلوم به د ظالم لاس لنډېږي. په تا اړه نه لري (په تا پورې اړه نه لري). په ليکاني ليک کېږې (په ليکاني سره ليک کيږي). مګر(په کور) له (په کور کې) سره يو راز نه دی. ځکه (په کور) له آره (پر کور) دی چې ظرفي نه، بلکې استعلايي مانا ښندي. همدا راز په وخت، په کال، په مازيګر، په بجو ... د پر وخت ، پر کال، پر مازيګر، پر بجو... ناسم، يا نا کره بڼې دي. همدا خبره ده چې موږ (په پښتو ليکل) او (پر پښتو ليکل) سره تو پيروو.

۲) پر : يو باندينی(استعلايي) سربل دی، چې يو اړوند اوستربل" باندې" يې زياتره غورځېږي، لکه: پر مېز باندې يا پر مېز، پر ځمکه باندې يا پر ځمکه، پر زړه باندې يا پر زړه، پر سر باندې يا پر سر، پر زړه يوه څه (او) پر خوله بل څه، پر وخت، پر کور، پر کابل، پر ورځ، پر شپه، پر ماښام، پر لسو بجو، پر ۱۳۵۶ ل کال او داسې نور . " پر مياشت" دومره نه ويل کېږي، بلکې " په مياشت" کې زياتره کره برېښي.

"پر" هم د "په" غوندې زور پای نومونه زياتره پر اوښتي پېر نه اړوي. له کندهاری او تاريخي ادبي پښتو پرته نور زياتره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګړدودونه "په" او "پر" سره ګډوي او پر یوه وخت دواړه په الي، ارتباطي، استعلایي او پر له پسې (تسلسلي) مانا کاروي. خو په یوه کره لیکنۍ پښتو کې د دغو دواړو سربلونو توپیر اړین دی. یو ژبنی آر هم دا دی، چې دوه توکونه یا دودونه په تاریخي او ایټمولوجیک ډول هېڅکله هممانیز او همپازیز نه وي. د همدغه آر په ترخ کې سپمایي آر هم سمبالېږي. که په ګړنۍ ژبه کې دغه آرونه دومره پر ځای هم نه شي، مګر په لیکنۍ ژبه کې ځو اړخیز ګټور نقش لري.

توپیر یا نه ګډون، چار وېش او سپما د نړۍ د هرې ژبې بنسټ جوړوي، په دې توګه په کار دي (په پښتو لیکل) داسې مانا کړو چې یو څه په پښتو ژبه لیکل کېږي، نه په بله ژبه. (پر پښتو لیکل) دا مانا چې د پښتو په اړه کې څه لیکل کېږي، نه د بلې ژبې یا بلې سکالو په اړه. همدارنګه (پر کابل اوسېږم) دا مانا چې د کابل ښار په شاوخوا کې اوسېږم او (په کابل کې اوسېږم) دا چې دننه په کابل یا کابل ښار کې اوسم.

په پارسۍ کې هم د"به" او "بر" توپیر په زاړه ادب او اوسني ایراني ادب او لیکنه کې پوره څرګند دی. همداسې یې په هندي کې هم در واخله. د "پر" بل اوستربل "سربېره" دی چې ناسم ډول یې "برسېره" هم لږو ډېر دود لري. دغه اوستربل هېڅکله نه غورځول کېږي، که نه مانا یې له " باندې" سره ګډېږي او سره یو کېږي.

"پر" چې د وییکنومځري (آداتي ضمیر) "پرې" پر ځای هم کارېږي او په کندهاري ګړدود اړه لري، هم د یادو شویو ژبنیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

آرونو له مخې په ټوليزه ليکنۍ پښتو کې د منـنې وړ نـه برېښـي. همداسې "تر" او "په" هم در واخله چې "ترې" او "پـې" يـا "پـرې" سره ګډول يې ګډوډي پېښوي.

۳) د : يو ډېر پېښې تولي(اضافي يا ملکي) سربل دی، چـې لـه "کره" او "غوندې" پرته نور ساده او آر اوستربلونه نـه لـري، بلکـې بې شمېره بدل، درغلي (کاذب) يا په بله وينـا بېلښتـي، تـرښتي او غوندېز (فقره يي يا عبـارتي اوسـتربلونه ورسـره غـاړه کېـږي. لـه مهالنومونو سره بې له اوستربلونو کړولونه جوړوي، لکه: د شپې، د ورځې، د غرمې... خو تـر ټولـو زياتـه او بنسـټيزه پـازه يـې د دوو نومونو تر منځ د تول (اضافت) اړيکي ټينګونه ده.

۴) تر : چې د "پر" بډ (مقابل) سربل دی، هغه دا چې " تر" ترهـر څه له مخه د " پر" غوندې د "بانـدې" نـه، چـې د "لانـدې" مانـا ښندي، له دې کبله يې لومړی اوستربل"لاندې" دی چې، هېڅکله غورځېدنه، نه مني، لکه: (تر مېز لاندې) چې "تر مېز" بيا ګرد سـره بله مانا ښنـدي او هغـه تـوني او مهـالي پيوسـتون دی، لکـه: تـر ننګرهاره، تر مازيګره چې اوستربل "پورې" يـې هرومـرو ملتيـا نـه کوي. دريېم اوستربل يې "وروسته" يـا " را وروسـته" کـړول دی، لکه: تر غرمې وروسته يا تر غرمې را وروسته، تـر ځلمـي را وروسـته زما وار دی... له څلورم اوستربل څخه (ځنې- نه) سره پرتليز جاج نه ښندي، لکه: تر تا څخـه زه ښـه يم، چـې د دغـه اوسـتربل پـه غورځېدو، "ترتا" هم سم راځي. د دې پر ځای چې د نورو ژبو پـه پېښو(سړنی کال د پروسږکال په نسبت ډېـر ورنـدی دی)، ووايـو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(سړنی کال تر پروسږکال ډېر ورندی دی) لنډ او کره راځي. "تـر" پر دغه پرتليز(نسبي يا تدريجي) مانا له "له" سـربل سـره هممـانيزه کېږي. خو دا چې (له- څخه) تر هر څه له مخه وتون پېر (منشايي) حالت څرګندوي، نو يې بيا هم له (تر – څخه) سره ګډول په کـار نه دي، يا لږ تر لږه بېځايـه دي، لکـه: ننګرهاريـان چـې وايـي: د کوره په سارا خوښ يم – د وېشه په تالا. خو دا چې په ګـډه کـره ليکنۍ پښتو کې دلته د پرتلې مانا موخه (مطلوب) ده. نو (تر کـوره پر سارا خوښ يم – تر وېشه پر تالا) ترې سم برېښي.

دغه راز په شمال ختيزو ګړدودو کې د (په) ، (تر)، (لـه) پـر ځـای هم زياتره (د) کارېږي چې دا هم له ژبني آر معيار څخه چپ بلل کېږي، لکه: د ځلمـي پسـې، د ننګرهـار پـورې، د مېـز لانـدې، د ننګرهار نه، د ځلمې سره د کندهاره راغلم، د پښتو ټولنې د لغـاتو د ځانګې د خوا. ځلمي سره، تا نه يا ستا نه ... کره ډول يې : پـه ځلمې پسې، تر ننګرهـارپورې، تـر مېـز لانـدې، لـه ننګرهـاره، لـه ځلمي سره له کندهاره راغلم ، د پښتو ټولنې د لغاتو د ځانګې له خوا، تر تا (څخه) زه ښه يم...

۵) له : چې له (څخه، نه يـا ځـنې) اوسـتربل سـره لـه آره د يـو نوم(وتون پېر) يا منشايي حالت څرګندوي،لکه: لـه سيسـتانه يـا لـه سيستان څخه، يا له سيستان نه او يا لـه سيسـتان ځـنې. پـه دويمـه "نسبتي" مانا يې کارول دومره کره نه برېښي، لکه: پاس چـې ورتـه ګوته ونيول شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

"له" له دويم اوستربل "سره" د ملگرتيا (معيت) جاج ښندي، لکـه: له ځلمي سره تر هرات پورې ملگری وم او داسې نور. په دغه مانا يې اوستربل (سره) پر (څخه يا څه) اړول لـه ګـډې کـره ليکنـې پښتو څخه چپ برېښي، که څه هم په ځينو ګړدودو او د خوشال په وينا کې "څخه" د "سره" پر ځای هم ډېر کارول کېږي. په هـره توګه بايد (له ځلمي سره) او له (ځلمي څخه) په يـوه مانـا ونـه کارول شي. د " سره" اوسـتربل غبرګـون (تکـرار) د سـره لـه " تـر څنګه" د " باوجود" مانا ښندي، لکه: " سره لـه" ناروغـې لمبـا تـه ولاړم. يا: " له ناروغې" " سره سره" لمبا ته ولاړم " سره له" د ترېښتي سربل په توګه له "څخه" او ستربل سره غاړه کېږي او پيل ښووند کړول را منځته کوي،لکه سر له ننه، سر له مابنامه. توني، لکه سر له همدې څپرکي... درېيم اوستربل يې " وروسته" دی چې مهالي او توني کړول (قيد) ورسره جوړوي او له (تر) سره يې پازه يو کېـږي، لکه: له غرمې وروسته کور ته ځم چې البته (تر غرمې وروسته) ترې زيات کره برېښي، په بله وينا (وروسـته) د "لـه" نـه ، بلکـې د " تـر" معياري اوستربل دی.

څلورم اوستربل يې " راهيسې" دی چې يو مهالنی کړول ورسـره جوړوي، لکه: له پروسږ کال راهيسې، لـه ډېـرو کلـو راهيسـې، لـه پخوا راهيسې... په دې تو ګه " راهيسې" د يوه اوستربل په توګـه بايد په (نوم يا نومغونډ) پورې سـيده ونښلـول شـي او بـل کـوم زياتي او ستربل يا بل ژبنی توک ترې له مخه نه شي، په بلـه وينـا: (له ډېرو کلو را په دې خوا) يې هممانيز انډول دی، خو د پارسې (از سالها به اينطرف) ټکي پر ټکـي اړونـه ده او دومـره روانـي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لندېون هم نه لري. د "له" پنځم اوستربل " پرته" دی چې د "سره" بدې او مقابل جاج ښندي، دا مانا چې د اړونـد نـو م ملکرتيـا نـه، چې بېلتيا او نشتوالی څرګندوي، لکه: له بللو پر تـه نـا بللـي هـم راغلي وو.

٦) "بـې" : چـې زيـاتره د "نـا" غونـدې يـو سـتاينوميز(صـفتي) مختاړی دی، لکه: بې کوره، خو لږ و ډېـره سـربلي ځانګړتيـا هـم لري او هغه زيـاتره د " لـه" پـه ملګرتيـا او د يـوازيني او سـتربل (څخه، نه يا ځنې) په درلودلو، لکه بې لـه تـا څخـه، بـې لـه هغـه څخه، چې (بې له تا) او (بې له هغه) هم ويـل کېـږي. د منځنـي پېر په شعر کې يې "بېتا" د رديف په توګه هم کارول شوی دی.

٧) " و" : يو پخوانی سربل دی چې لـه "تـه" اوسـتربل سـره د ورتلـونېېر (مفعـولي حالـت) څرګنـدوي. پخـوانی څـرک يـې پـه لويديزو (کندهاري) ګړدودو کې پاتې دی او نورو ټولو ګړدودو لـه لاسه ورکړی او د هغه اوستربل "ته" يوستوی کاروي، لکـه: (و) تـا ته وايم، (و) ښوونځي ته ځم...

د منځنی دورې شاعرانو هم ډېر کارولی دی او لا کله يـې دويم ځلي تر نوم وروسته هم راوړي او له اوستربل"ته" سره يې بيا هـم پتليز(جوخت) نښلولی، لکه رحمان بابا چې وايي:

خدای وما وته ښکاره کړ هغه لمر بيا.

ځينو بيا د پارسی د "به" غوندې بې اوستربله هـم کـارولی دی، لکه پير محمد کاکړ چې ويلي دي:

سوز ګداز د محبت وهسې مارا.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هره توګه د ویونکو د ډېرښت په لاسوند تر (و ـ ته)، (ته) زیات معیاري ارزښت لري.

۸) " لکه" : لکه "د" په برخه کې چې ورته نغوته وشوه، پر دې سربېره چې له دغه تولي سربل سره ډېر درغلي اوستربلونه رامنځته کوي، د یووستوي سربل په توګه هم له ځانه سره یو لړ بېلابېل ساده وییکي، لکه : غوندې، هومره، هسې... ملګري کوي: (لکه) زمري (غوندې)، (لکه) غر (هومره)، (لکه) ګل (هسې)...[1]

دلته به د پښتو سربلونو او اوستربلونو دواړو لنډیز راوړو:

سربل	اوستربل	مثال
په	کې	زه په کوټه کې یم.
په	سره	په زیار او زحمت سره بری حاصلېږي.
په	پورې	په چا پورې نه خاندم.
په	پسې	په تا پسې نه ځم.
پر	باندې	زه پر څوکۍ باندې ناست یم.
پر	سربېره	پر دې کار سربېره نور کارونه هم لرم.
د	لپاره	د خبرو لپاره وخت نه لرم.
د	غوندې	د مزدور غوندې يې وګڼه.
د	کره	د احمد کره نه ځم.
تر	لاندې	ترمېز لاندې پروت دی.

---

۱ - پښتو پښويه، پوهاند دوکتور مجارو احمد زیار، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۲ ل کال، ۱۳۲- ۱۳۶ پورې مخونه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر	پورې	تر ښوونځي پورې ځم.
تر	وروسته	تر غرمې وروسته راځم.
تر	څخه	تر ځوزه (څخه) ګل ښه دی.
تر	دباندې	تر کوره باندې ووځه.
تر	پرته	تر ځلمي پرته ښه سړی نه شته.
له	سره	له ځلمي سره ځم.
له	څخه(نه)	له احمد څخه(نه) مې کتاب واخیست.
له	وروسته	له غرمې وروسته کور ته ځم.
له	راهیسې	له پرون را هیسې کار لرم.
له	پرته	له احمد پرته محمود هم راغلی و.
بې	څخه	بې اوبو څخه ژوند نه کېږي.
و	ته	و تا ته مې ووې. [1]

(۱) پښتو غړپوهنه او ویپوونه، پوهنوال محمد صابر خوېشکی، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، ۱۳۸۰ ل کال، ۲۵ او ۲٦ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

په پښتو کې د ليکنښو سمه کارونه او اړتيا

ليکنښې که څه هم خاصې مانا واله کلمې نه دي، خو داسې نښې نښانې دي، چې د يوه متن د عبارت او فقرې په سمه لوستنه رسمونه او د مانا په سم لېږد کې مرسته کولای شي. که ليکنښې نه وي يو متن کېدی شي په سختۍ ولوستل شي او هغه مانا ورڅخه وا نه خيستل شي چې د ليکوال ورڅخه مقصد او هدف وي. ليکنښې د نړۍ په اکثرو ژبو کې تقريباً سره ورته دي، هغه ژبې چې عربي ليکدود تعقيبوي، طبعاً ليکنښې يې يو ډول دي، خو په انګليسي، روسي او نورو ژبو کې چې ليکدود يې له پښتو ليکدود سره توپير لري، ځينې ليکنښې يې د هغو معکوسه بڼه خپلوي، خو په دې ژبو کې هم اکثره ليکنښې همدې ته ورته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکنښې د انشاء د سمون لپاره ضروري دي، يو ښه انشايي متن همغه دی، چې ليکنښې په کې په دقت سره مراعت شوې وي. موږ به دلته په پښتو کې د کارېدونکو ليکنښو او د هغو د کارونې ځايونو ته نغوته وکړو:

۱- لمن ليک (حاشيه):

کوم وخت چې له يوه اثر څخه عبارت يا مفکوره رانقل کېږي، بايد په لمنليک کې د ليکوال، د کتاب د خپرونکې موسسې ، د چاپ نېټې او د کتاب صفحې ته په ترتيب سره اشاره وشي، لکه دا لاندې مثال:

ګل پاچا الفت، لوړ خيالونه او ژور فکرونه، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵، ۲۹ مخ.

که چېرې کتاب په ببيلوګرافی کې معرفي کېږي، تر اصلي نوم تخلص مخکې راوړل کېږي لکه:

الفت، ګل پاچا، لوړ خيالونه او ژورو فکرونه، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵، ۲۹ مخ.

کله کله د کتاب د چاپ ځای او نېټه په ليندېو کې نيول کېږي، لکه:

ګل پاچا الفت، لوړ خيالونه او ژور فکرونه (کابل: پښتو ټولنه، ۱۳۳۵) ۲۹ مخ.

که چېرې څېړونکی غواړي له يوې مجلې څخه عبارات راواخلي، نو دمقالې نوم د نقل د نښو تر منځ ليکي. ورپسې د مجلې نوم، د چاپ ځای او نېټې او مخونو ته اشاره کوي، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد صدیق روهي، " فولکور څېړنې میتودولوجي" د فولکور او ادب ټولنه، ۱۳۵۲، لومړۍ ګڼه، لومړی کال، ۸ مخ.

۲- شمېرنه:

که چېرې شمېرنه په یوه کرښه کې راځي باید د لیندیو په منځ کې ونیول شي، لکه:

د څېړنې درې مهم ګامونه دادي: (۱) فرضیه، (۲) د موادو را غونډونه، (۳) نتیجه. که چېرې عددونه په نوې کرښه کې راځي، په لاندې توګه لیکل کېږي:

۱- یا په دې ډول: ۱)

۳- شارحه(:):

دا نښه د یوه لغت یا فقرې د شرح کولو لپاره استعمالېږي. کله چې لوستونکی دا نښه ووینې هغه ته دا توقع پیدا کېږي، چې راتلونکی عبارت به له وعدې سره سم پر مطلب باندې نوره رڼا هم اچوي او یا به نور څه ورباندې زیات کړي. دا لاندې نمونې وګورئ:

د انسان د ژوند هدف څرګند دی: سعادت.

د سیاستمدار لپاره دا خواص ډېر دي: درې درجې جرئت او یوه درجه پوهه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خلکو نه په زور احترام مه غواړئ، بلکې خپل ځانونه د احترام وړ وګرځوئ: خلک هغه چا ته احترام کوي چې هغه له نورو توقع نه کوي.

۴- لیندۍ ( ) :

کله چې د یوې جملې په منځ کې معترضه جمله راشي، د لیندیو تر منځ نیول کېږي. که څه هم معترضه جمله د دوو سر چپه واوونو تر منځ هم نیول کېدی شي، مګر لیندۍ په هغه صورت کې راځي، چې معترضه فقره له اصلي جملې سره ډېر توپیر ولري.

په عمومي ډول لیندۍ په دې لاندې ځایونو کې استعمالېږي:

۱- کله چې معترضه فقره د اصلي جملې په منځ کې راشي، لکه دا لاندې نمونې:

زه به سبا (که خدای کول) خوست ته ځم.

د خوشال خان دستارنامه د پلوتارک او کوینتلیان (چې دوی دواړه د ښوونې او روزنې په برخه کې ډېرې مهمې نظریې لري) له اثارو سره د مقایسې وړ ده.

۲- هغه رقمونه او ابجد توري چې د وېش د ښودلو لپاره راځي د لیندیو تر منځ نیول کېږي، لکه:

د اسلام پنځه بناوې دا دي: (۱) کلمه، (۲) لمونځ، (۳) روژه، (۴) زکواة، (۵) حج.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- په قانوني او تجارتي پاڼو کې د پیسو مقدار لومړی په تورو او وروسته د لیندیو تر منځ پـه رقمونـو لیکـل کېـږي، لکه:

د دې ترون له مخې به د نوموړي کور میاشتنۍ کرایه یو زر او دوه سوه پنځه ویشت(۱۲۲۵) افغانۍ وي.

۴- پوښتنښې یا د ندا علامې چـې د شـک یـا طنـز او کترې په توګه استعمالېږي باید د لینـدیو تـر مـنځ ولیکـل شي، لکه:

په ازاده نړۍ (؟)کې ازاد مطبوعات (!) د محرومې طبقې په ګټه (؟)کار کوي.

۵- ویر ګول(/):

ویر ګول لفظ د لاتیني له (ویرګوله) څخـه اخیسـتل شـوی دی، چې په اصل کې واړه میل یا سیخ ته ویل کېږي. د ویر ګـول نښـه چې دلته د دوو لیندیو تر منځ ښودل کېږي (/) په انګلیسي کې د (بار) په نامه هم یادېږي. زموږ زیات شمېر لیکوال سرچپه واو (،) ته ویرګول وایـي، مګـر د انګلیسـي قاموسـونه او د لیکوالـۍ پـه اړه کتابونه ویر ګول او سرچپه واو(کامه) دوی بېلې نښې ګڼي.

۱- معمولاً د (او / یا) تر منځ د ویرګول نښه ایښـودل کېـږي، کـه موږ دا لاندې جملې ولولو:

(هلکان او / یا نجونې د والیبال ننـداره کـوي) مانـا دا ده چـې هلکان او نجونې، یا هلکان یا نجونې د والیبال ننداره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- ویرګول د نېټې د لیکلو لپاره هم استعمالېږي. مثلاً د دې پر ځای چې د ۱۳۵۲ کال د چنګاښ شپږویشتمه نېټه ولیکو، کولای شو د اسانتیا لپاره ویرګول استعمال کړو او داسې یې ولیکو: ۲۶/۴/۱۳۵۲

۳- کله کله د یوه بیت د مسریو تر منځ فاصله نه پرېښودل کېږي پر ځای یې د ویر ګول نښه استعمالوي، لکه د خوشال خان خټک دا بیت:

درست پښتون له کندهاره تر اټکه/ سره یو د ننګ په کار پټ او اشکار

٦- کامه (سرچپه واو) (،):

په اکثرو لوېدیزو هېوادونو کې کامه د (و) په بڼه لیکل کېږي مګر په پښتو او دري کې د دې لپاره چې (واو) ونه لوستل شي سرچپه یې لیکي، د تنقیط په نښو کې کامه ډېره زیاته استعمالېږي او په مختلفو ځایونو کې ترې کال اخیستل کېږي:

۱- د بېلولو لپاره:

الف) اوږدې جملې چې له څو ساده جملو څخه جوړې شوې وي د کامې په واسطه بېلېږي، لکه دا لاندې مثالونه:

تورياليي زما لیک ته لا تر اوسه ځواب نه دی ورکړی، دا ګومان مې نه شي چې تر دې وروسته به ځواب ورکړي.

ده زيار وایست چې سنګ له ځانه سره ملګری کړي، مګر سنګ هېڅکله دا نه شوه منلای چې بې سببه د چا دښمنۍ ته ملا وتړي.

ب) یوه مقدماتي فقره له اصلي جملې نه جلا کوي، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ترړون پر اساس، غړي هېوادونه تعهد کوي چې په ښوونه او روزنه کې به له تبعیض نه کار نه اخلي.

تر ډوډۍ خوړلو او لاس مینځلو وروسته دوی سینما ته ولاړل.

ج) معترضه جمله یا فقره د دوو کامو ترمنځ نیول کېږي.

زه به د خالي په ورځ، که خیر وي، تاسې کره درشم.

پښتو ټولنه باید د پښتو لیکدود د یووالي لپاره چې په حقیقت کې د دې ټولنې د تاسیس یو عمده هدف دی، اوچت ګامونه واخلي.

د) د یو لړ مختلفو کلمو د جلا کولو لپاره، لکه:

ده خپل کتابونه، قلمونه، بکس او نور تدریسي لوازم له ځان سره واخیستل.

هـ) ددې لپاره چې جمله یا شعر غلط ونه لوستل شي، لکه دا لاندې مثالونه:

ما، ماما ته یو کتاب راوړ.

ماما، ما ته یو کتاب راوړ.

د رحمان بابا دا لاندې بیت وګورئ چې لومړی شکل یې سم او دویم شکل یې ناسم دی:

ډېر عزیز دي موم د لان تر سنګدلانو
ته یو ځاځکی شه د اوښکو، ګوهر مه شه
ډېر عزیز دي موم دلان تر سنګدلانو
ته یو ځاځکی شه، د اوښکو ګوهر مه شه

و) د زرګونو او ملیونونو د بېلولو لپاره، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومــوړي شــرکت پــه تېــر کــال کــې پنځــه دېــرش مليونــه (۳۵،۰۰۰،۰۰۰) افغانۍ خالصه ګټه کړې ده. د ده مياشـتنی معـاش ۴۶۲، ۵ افغانۍ دی.

يادونه: د ټليفون نومره، د کوڅې نومره او تاريخي کلونـه کامـه نه غواړي.

۲- د ترلو او بندولو لپاره:

الف) په معترضه فقرو او الفاظو پسې بايد کامه راوړل شـي، لکـه: زما په عقيده، که ته موافقه کوې يا يې نه کوې، له همينګوی سره په داستان ليکلو کې څوک سيالي نه شي کولای.

ب) تر منادي وروسته کامه راځي، لکه: زلميه، اجازه ده چې لـه تا نه يوه پوښتنه وکړم.

۳- د حذف شوي عبارت په ځای کې:

په دې کوټه کې څلور تنه کېني، په هغه بله کې پنځه تنه.

۷- ټکی(.):

په ليکنه کې ټکی او کامه تر ټولو زيات استعمالېږي.

د ټکي د استعمال ځايونه په لاندې ډول دي:

۱- د بيانيه جملې په پای کې:

بريالی کور ته ولاړ.

لمر راوخوت.

۲- د نامخامخ پوښتنې په پای کې:

ده له مانه پوښتنه وکړه چې څه وخت به وزګار شم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: په پښتو کې د مخامخ او نامخامخ پوښتنې ترمنځ څوک توپیر نه کوي او ډېر ځله د نا سم پوهاوي سبب ګرځي. پورتنۍ جمله د نالوستو (بې تعلیمه) پښتنو په نظر داسې ده:
ده له ما نه پوښتنه وکړه: " څه وخت به وزګار شم".
۳- د مؤدبانه غوښتنې یا د یوه ملایم امر په پای کې:
په یوه مناسب وخت کې دفتر ته راشه او له ماسره په دې اړه خبرې وکړه.
خپل کار ته توجه وکړه او احتیاط له لاسه مه ورکوه.
مهرباني وکړه دغه فورمه ډکه کړه او بېرته یې راولېږه.
۴- د لنډیز او اختصار لپاره:
د م.م.م. سرمنشي وویل چې باید په منځني ختیځ کې دایمي سوله منځته راشي.
یادونه: م.م.م. د ملګرو ملتو د مؤسسې مخفف شکل دی.

۸- پوښتنه (؟) :
پوښتنه په لاندې ځایونو کې راځي:
۱) د مخامخ پوښتنې په پای کې:
ستاسو نوم څه دی؟
ته څه وخت هرات ته ځې؟
۲) د شک او تردید لپاره:
دی له خپلو همکارانو سره همدردي (؟) لري.
۳) د ټوکو او مسخرو لپاره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- سیمیکولن یا ممیزه: (؛)

د ممیزې استعمال یو څه دقت غواړي. آسانه لار دا ده چې ووایو په اکثرو هغو ځایونو کې چې ټکي راځي ممیزه هم استعمالېدی شي. که چېرې دوې جملې چې تقریباً یو له بلې سره مساوي وزن او اهمیت ولري، څنګ په څنګ راشي د هغو ترمنځ ممیزه استعمالولای شو، لکه دا لاندې مثالونه:

موږ دوی ته دلیلونه وویل؛ خو دوی له موږ سره ملګرتیا ونه کړه او خبره یې راسره ونه منله.

په تېر کال کې حکومت د قاچاق مخه ونیوله؛ بدې خورو ته یې سزا ورکړه؛ اختلاس کوونکي یې محاکمه کړل؛ او د اجتماعي عدالت د تامینولو په برخه کې یې په هر اړخیزو اقداماتو لاس پورې کړ.

۱۰- درې ټکي (۰۰۰):

درې ټکي په دې لاندې ځایونو کې راځي:

۱) په ارادي توګه دځینو الفاظو حذفول.

بشپړه جمله: ځینې خبرې باید واورېدل شي، ځینې خبرې باید په یاد کې وساتل شي او ځینې خبرې باید ښې تحلیل شي او فکر ورباندې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حذف شوې بڼه: ځینې خبرې باید واورېدل شي، ځینې ... باید په یاد کې وساتل شي او ځینې ... باید بنې تحلیل شي او فکر وربانديې وشي.

۲) د داسې نورو پرځای:

زه ډېر ملګري لرم: زمرک، بریالی، سنک، غمی ... پښتو، دري، سنسکرېټ، انګلېسي ... آریایي ژبې دي.

۳) د نیمګړې جملې په پای کې:

د غونډې په لمن کې، د چینې ترخنګه، د ونې تر سیوري لاندې ... زمری او غوټۍ څنګ په څنګ کېناستل د راز و نیاز خبرې یې شروع کړې...

۴) د تاکید لپاره د وړو جملو بېلول:

دا کار نن وکړه ... معطلي مه کوه... سبا به پښېمانه شې.

۵) کله چې د بل چا قول رانقلوو، حذف شوي عبارتونه د درو ټکو په واسطه ښودل کېږي. که حذف شوی عبارت د جملې په پای کې راغلی وي او جمله وربانديې ختمه شوې وي څلور ټکي اېښودل کېږي، درې یې د حذف شوي عبارت پر ځای او یو ټکی د جملې د پای لپاره.

۱۱- نقلنښه (( )) :

نقلنښه په لاندې ځایونو کې استعمالېږي:

۱) د یو چا د خبرو نقلولو لپاره:

سنک وویل: " موږ په جنګ هم پوهېږو او سوله مو هم زده ده."

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: که د نقلنښو ترمنځ نقلنښې راشي هغه د مفردو نښو په بڼه لیکل کېږي، لکه:

زمرک وویل: " زه د انتون دا خبره نـه هېـروم چـې وایـي: زړه ورتوب، بیا هم زړه ورتوب، همېشه زړه ورتوب."

۲) که له یوه اثر نه څو پراګرافه رانقلېږي باید د هر پراګراف پـه سر کې نقلنښې راشي، لکه:

" په عراق کې عربي ویونکي پنځه ملیونه شپږ سوه پنځـوس زره تنه دي".

" په ترکیه، ایران او افغانستان کې عربي ویونکي اتـه سـوه دري دېرش زره تنه دي".

" په عربي متحد جمهوریت کې عربي ویونکي شپږ ویشت ملیونه اووه سوه پنځه دېرش زره تنه دي".

۳) د ویاند (نطاق) د تغییر په حال کې:

په کیسو او ډرامو کې چې د خبـرو نوبـت بـدلېږي، نـو د نـوي ویاند خبرې معمولاً په نوې کرښه کې راځي او د نقل نښو ترمنځ نیول کېږي:

" خان میره، ما ګومان کاوه چې ته به څومره غیرتي سـړی یـې، مګر خبر نه وم چې ته ګیـدړ وختـې ... د خپـل لاس ټوپـک مـې درکړ چې ته به حیدر مړ کړې ... ".

" خان صاحب، له ځان سره به فکر وکړم. دلته خو زه څـوک نـه لرم چې مشوره او مصلحت ورسره وکړم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴) کله لیکوال ځانته خاصه اصطلاح وضع کوي، چې په محیط کې عمومیت نه لري، لکه: دی " ګیډیالوجسټ" دی له خپلې ګیډې لغتونه وضع کوي.

۵) د تاکید او توجه جلبولو لپاره:

"حق" ورکول کېږي نه، اخیستل کېږي.

۶) د مقالو عنوانونه:

په کابل مجله کې مې د " کنفرمیزم" په اړه مقاله ډېره خوښه شوه.

۷) د تمسخر لپاره ځینې اصطلاحات دنقل د کرښو ترمنځ لیکل کېږي.

۱۲- **فاصله** (-) :

د فاصلې نښه په لاندې ځایونو کې راځي:

۱) د لنډیز لپاره: کله چې څو فقرې یومطلب توضیح کوي او لیکونکي وغواړي چې لنډیز یې په وروستۍ فقره کې ذکر کړي فاصله استعمالوي، لکه:

ملي یووالی، د خلکو سوکالي، اجتماعي عدالت، اقتصادي پرمختګ – دا ټول زموږ د نظام اساسي هدفونه دي.

۲) د بس کولو او سرته رسولو لپاره: د دې نښې په واسطه لیکونکی خبره پرېکوي. دغه ډول استعمال اکثره په محاوره کې ډېر راځي، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنک ته قار ورغی او ورته ویې ویل؛ " ته اصلاً په خبره ځان نه پوهوې. ما درته ویلي وو-".

۳) دمداخلې لپاره: کله چې د یوه مطلب په منځ کې نوی فکر راپیدا شي او پخوانی مطلب اخلال کړي، لکه: کوم وخت چې زه په کندهار کې وم – دا خبره مې مخکې درته کړې ده.

۴) د معرفۍ لپاره:

کوم شی چې زما په ذهن کې یې توپان راپورته کړی دی – هغه عشق دی.

۵) د معترضه جملې لپاره:

که سنک دې ولیده – کوښښ وکړه چې ویې وینې – ماته ټلیفوني خبر راکړه.

۱۳- ستوری (*):

د ستوري نښه اوس ډېره نه استعمالېږي. پخوا به ستوری د حذف شوي عبارت پر ځای او د لمنلیک لپاره استعمالېده. اوس د حذف شوي عبارت پر ځای درې ټکي راځي او د لمنلیک لپاره د کلمې پر سر رقمونه لیکل کېږي.

ستوری اوس هم د تبصرې او د توجه د جلبولو لپاره استعمالیدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴- غږ نښه (!):

د غږ (ندا) نښه د هیجان، حیرانتیا، تاکید او امر لپاره راځي.
چې یو قوي دلیل موجود نه وي، باید د دې نښې له استعمال نه ځان وژغورو. غږ نښه په لاندې ځایونو کې استعمالېږي:

۱) د تعجب، تاکید او هیجان د څرګندولو لپاره:

سنګ په رښتیا له خپلې وظیفې نه استعفا وکړه! څومره بې سنجشه کار!

ډاکټر وویل؛ " ته څومره خوشبخته یې! ستا او د مرګ ترمنځ فاصله ډېره کمه وه!".

۲) د امر او کلکې غوښتنې په حال کې:

ډېر ژر حرکت وکړه!

لطفاً زما په شخصي چارو کې مداخله مه کوه!

۳) د طنز او کترې لپاره: دلته ندا نښه د نقل د نښو ترمنځ نیول کېږي چې مثالونه یې پخوا راغلل.

۱۵ - لویې لیندۍ [ ] :

په ځینو وختو کې لویې لیندۍ تر معمولي لیندیو مخکې راځي.
کله کله لویې لیندۍ د نقلښو ترمنځ د لیکونکي د تبصرې لپاره راوړل کېږي، لکه:

برتراندرسل وایي: " دا چې فزیک په علت پسې نه ګرځي دلیل یې دا دی چې علت وجود نه لري. [دا د رسل شخصي نظریه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده ټول فیلسوفان د دغه نظر ملاتړ نه کوي.] زما په عقیده علت..."(۱)

۱٦- د ندایې او سوالیې مرکب شکل (!؟):

کله کله ځینې لیکوال د ندایې او سوالیې علامې دواړه څنګ په څنګ د یوې جملې په پای کې راوړي، خو شرط په کې دا دی چې ندائیه به لومړی او سوالیه به وروسته وي. په دې کې د لیکوال هدف دا وي چې د هغې په واسطه له یوې خوا د لوستونکي توجه جلبوي او له بلې خوا یې په کې پوښتنه غرض وي. په لنډه وینا ویلای شو چې د یوې ډېرې مهمې پوښتنې په پای کې د ندایې او سوالیې مرکب شکل راځي، لکه:

ته نه یې خبر چې د افغان انګلیس په یوې جګړه کې له پنځلس زره انګرېزي پوځ نه یوازې ډاکټر برایډن مړ ژواندی خلاص شو!؟

یا: ته نه پوهېږې د افغانستان د خلکو ملي پاخونونو د نړۍ سترې امپراتورۍ ړنګې کړې دي!؟

۱۷- درې ستوري (***) :

دغه نښه معمولاً د ډرام یا داستان په یوه پرده یا برخه کې چې څو مفکورې په جلا جلا پراګرافونو کې څېړل کېږي، نو د هرې مفکورې تر پای ته رسېدو وروسته په یو خالي ځای کې درې ستوري (***) ایښودل کېږي.

---

(۱) کاندید اکاډمېسین محمد صدیق روهي، د څېړنې لارښود، د افغانستان د سیمه ییزو مطالعاتو مرکز، ۱۳۸۵ ل کال، (۷۹ – ۸۹) مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸- وروځو ته ورته نښه({}):

دغه نښه په پښتو او دري کې د ({) او په انګريزي او لاتيني کې په (}) بڼه راځي. په عمومي توګه هغه وخت استعمالېږي، چې دېوې کلمې په مقابل کې څو کلمې راشي، لکه:

انسان } پوه
ناپوه
کمزوری

۱۹- غشي (⇄):

دغه نښه په عام ډول د مفهوم د لوري او طرف څرګندونه یا ښودنه کوي. په ليکنو کې معمولاً د دوو مقصدونو لپاره استعمالېږي:

۱- کله چې ليکونکی په توضيحي او تشريحي لمنليک (حاشيه) کې کومه توضيح يا تشريح ليکي او په هماغه مخ کې يې ليکنه ځای نه شي، لازماً بايد تر هغه وروسته مخ ته نقل شي نو د راغلې توضيح په اخرنۍ برخه کې د (⟵) غشي په راوړلو سره لوستونکي ته ښودنه کوي، چې نوره توضيح په راتلونکي مخ کې ولولي. په راتلونکي مخ کې تر توضيح ليکلو دمخه بيا هم (⟵) غشي نښه ايښودل کېږي چې لوستونکي ته وښيي دا توضيح له مخکني مخ څخه دلته راغلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د يوې ترکيبي کلمې د تجزيې او يا د څو جزونو د ترکيب ښودنې لپاره راځي، لکه: دوست + ي ←—— دوستي يا پوهن + تون ←—— پوهنتون.[۱]

(۱) سيد محي الدين هاشمي، دليکوالۍ فن، ۱۳۸۳ ل کال،(۴۳- ۴۵) مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستۍ یادونه

د یوې ژبې لیکنۍ سمون د یوې ورځې کار نه دی، دا یوه اوږده مرحله او پروسه غواړي او د زمانې له تجربې څخه تېرېږي. پښتو لیکدود هم تراوسه پورې د زمانې د ازمون څو پړاوونه تېر کړي. له نېکه مرغه په هر پړاو کې په پښتو لیکدود کې سمون راغلی، خو لا هم د یو داسې بشپړ پښتو لیکدود لپاره چې د پښتو ژبې ټولې لیکنۍ اړتیاوې لرې کړي، لاره پاتې ده.

ما د (پښتو لیکنۍ سمون) د لیکلو کار ځکه پیل کړ چې زه د خپل شلکلن فرهنګي کار په بهیر کې له یو لړ داسې لیکنیو ستونزو او توپیرونو سره مخامخ وم، چې باید حل لاره مو ورته پیدا کړې وای. هغه څوک چې د چاپي رسنیو چارې، په تېره بیا ایډېټ (سمون) پرمخ بیایي، هغه ته پته لګي چې لیکدودیزه ګډوډي د چاپي رسنیو کار ته څومره زیان رسوي او چارې څومره سختوي.

زما په څېر به نور په لسګونو پښتانه لیکوال له ورته ستونزو سره مخامخ شوي وي. د دې لپاره چې د دې ستونزو د حل لپاره مو د کار یوه لړۍ پیل کړې وي او په دې بهیر کې مو خپله ونډه اخیستې وي، د دې اثر پر لیکلو مې پیل وکړ. دا اثر داسې نه دی چې د پښتو لیکدود او یا هم لیکنۍ برخې ټولې ستونزې دې اوارې کړای شي، بلکې که د سلګونو ستونزو له جملې څخه د څو ستونزو د حل لپاره مرستندوی شي بیا به هم زما لپاره یو ښه زېری وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هیله لرم د پښتو لیکني سمون یو غورځنګ پیل شـي او ټـول لیکوال په دې غورځنګ کې برخه واخلي، هر هغه لیکـوال چـې له کومې لیکنۍ ستونزې، تېروتنې او یا هم توپیر سره مخامخېـږي، هغه دې د لیکنو او رسنیو لـه لارې نـورو ژبپوهـانو سـره مطـرح کړي. دا کار به د دې سبب شي، چې زموږ ټولې لیکنۍ سـتونزې د وخت په تېرېدو سره یوه پـه بلـې پسـې حـل او داسـې وخـت راشي، چې زموږ نورو نسلونو او یا هم هغه چاته چې پښتو ژبه زده کوي، په لیکنۍ برخـه کـې ټـولې سـتونزې اوارې شـي. لیـک او لیکنی سمون د یو تن او یـوه ژبپـوه کـار نـه دی، بلکـې دا یـوه اوږده پروسه ده او ډېر کار غواړي، خو زموږ لیکنـی سـمون بایـد دومره سست هم پرمخ لاړ نه شي، چې زړې ستونزې مو لا غوڅې کړې نه وي نورې نوې پرې را دبره شـي. یـو ځـل بیـا لـه ټولـو پوهانو او لیکوالو څخه هیله کوم چې په پښتو لیکني سـمون کـې پوره پوره ونډه واخلي؛ زموږ لیکنی سمون زموږ ژبنی سمون دی او زموږ ژبنی سمون بیا زموږ له ټولنیز سمون سره مستقیمه اړیکـه لري.

په هیواد کې دهر ډول مثبت سمون په هیله
پوهنمل محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه

۱- اڅکزی، اودل سمد، پښتو ژبه او لیک دود ، کوټه ۱۹۵٦ م کال.

۲ - پنزل، هربرت ، د پښتو ګرامر، د محمد رحیم الهام ژباړه، ۱۳۴۰ل کال، دولتي مطبعه.

۳- خټک، خوشال خان، دستار نامه، پښتو ټولنه، کابل ۱۳۴۵ کال چاپ.

۴- خوېشکی، محمد صابر، پښتو غږ پوهنه او وییپوهنه، ۱۳۸۰ل کال.

۵- رښتین، صدیق الله، پښتو ګرامر (ژب ښودنه)، خاور خپرندویه ټولنه.

٦ - روهي، محمد صدیق، د څېړنې لارښود، د افغانستان د سیمه ییزو مطالعاتو مرکز، ۱۳۸۵ ل کال.

۷ - زیار، مجارو احمد، پښتو سینډګی- نویزونه، د ساپي پښتو څېړنو او پراختیا مرکز، پېښور، ۱۳۷۸ ل کال.

۸- زیار ، مجارو احمد، پښتو لیکلار ، ننګرهار پوهنتون، ۱۳٦۰ ل کال.

۹- زیار ، مجارو احمد، پښتو پښویه، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۲ ل کال.

۱۰- زیار، مجاوراحمد، لیکلارښود، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸٦ل کال.

۱۱- شاکر، پوهندوی نوراحمد، ژبنۍ څېړنې، ۱۳۵۰ل کل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- صلاحي، محمد نبـي، د کوشـاني دورې د ژبیـو څېړنـه، د افغانستان د علومو اکاډمی، کابل، ۱۳۸٦ل کال.

۱۳– لودین، دولت محمد، لغت پوهنه، پښتو ټولنه، کابـل ۱۳۵۵ ل کال.

۱۴- هاشمي، سید محي الدین، دلیکوالۍ فن، ۱۳۸۳ ل کال.

۱۵- هلالي، څېړنـوال عبـدالحکیم، د پښـتو ژبـې د فـونیمیکې الفبې لارښود، پښتو ټولنه، ۱۳۵۵ل کال.

۱٦- وزیری، بخت میر، غږ پوهنه او وییپوهنه، کابل پوهنتـون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د نا پښتو ځانګو لپاره، ۱۳۸۴ ل کال.

۱۷ - وکیلي، محمدسرور، پښتو ګړښود، د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا مرکز، پېښور، ۱۳۸۷ ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Pashto Text Correction

Written By:
M. Ismael Yoon

ISBN 978-9936-500-29-7

9 789936 500297 >

د خپرونو لړ: (۳۰)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library